

T. B. M. M.

ZABIT CERİDESİ

Yüz kırk beşinci İçtima

25.11.1338 Cumartesi

Münderecat

	Sayfa		Sayfa
1. — Zaptı sabık hulâsası	62:63	8. — Tabur hesap memur muavinleri maaşları hakkında kanun lâyihası	63
2. — Azayı kiram muamelâtı	63	4. — Tezkereler	63
1. — Kırşehir Mebusu Sadık Beyin Adliye Encümeninden istifası	63:64	1. — Tekalifi Milliye suretiyle alınan hayvanattan telef olan malizati hayvanat hakkındaki kanun lâyihasının tesrii mü- zakeresine dair İcra Vekilleri Heyeti Ri- yaseti tezkeresi	63
3. — Lâyhalar	63	2. — Topal Mehmed ve Ayşe ve Mehmed ve rüfekasıyle Mehmed Çavuş hakkındaki evrakı hükmiyenin gönderildiğine dair Adliye Vekâleti tezkeresi	63
1. — İstanbul'da filga edilen devair memurlarına mezuniyet maaşı tahsis edil- mesine dair kanun lâyihası	63	3. — Dahiliye Vekâleti Muhasebe Mü- meyyizi Âdem Beyin terakki aidatı mü- nasebetiyle Avans Kanununun sekizinci maddesinin tefsiri hakkında İcra Vekil- leri Riyaseti tezkeresi	63
2. — İstanbul teşkilâtı hazırası için 3 milyon lira avans itasına dair kanun lâ- yihası	63	4. — Hiyaneti vataniyeden on sene kü- reğe mahkûm Sögüd'ün Poyra karyesin- den Yahyaoğlu Hasan hakkındaki evrakı hükmiyenin gönderildiğine dair Adliye Vekâleti tezkeresi	63
3. — Emvali metrukeden muhacir is- kânna elverişli mebani ile arazi ve saire- nin muhacirini islâmiyeye tahsis ve tevzii hakkında kanun lâyihası	63	5. — İstanbul Sanayi Mektebinin Tale- be İktisat Sandığı Cemiyetinin tebrikname- sinin takdim edildiğine dair İktisat Vekâ- leti tezkeresi	64
4. — Ordu elinde fazla kalacak öküz, araba ve merkeplerin ahaliye tevziine dair kanun lâyihası	63		
5. — Meclisi Âli Sıhhi teşkilâtı için Sıhhiye Vekâleti bütçesine tahsisat ilâve- sine dair kanun lâyihası	63		
6. — Tarik Bedeli Nakdîsi Kanunu- nun tadiline dair kanun lâyihası	63		
7. — Altıncı Avans Kanununun seki- zinci maddesinin tadiline dair kanun lâyi- hası	63		

	Sayfa	Sayfa
5. — Takrirler	65	
1. — Denizli Mebusu Yusuf Beyle rüfe-kasının, memaliki müstahlasa ahvaline dair takriri	65:81	64:65
6. — Muhtelif evrak	64,65,81	
1. — Abdülmecid Hazretlerinin Makamı Hilâfete intihabından ve Hâkimiyeti Milliye Bayramından dolayı muhtelif yerlerden mevrut tebrik telgrafları	64	65:81
2. — Kırkkilise ve Tekirdağ'ının tah-lisi münasebetiyle mahallerinden mevrut teşekkür telgrafları		81:83
3. — Memaliki müstahlasadaki metruk mallar üzerinde yapılan suiistimal hakkın-da Kütahya Mebusu Ragıp Beye gelen ve Mecliste okunan mektup		65:81
4. — Halifei Müslimîn Abdülmecid Hazretlerinden mevrut telgraf		81:83

BİRİNCİ CELSE

Bed'i müzakerat; saat: 1,55

REİS — Birinci Reisvekili Hüseyin Avni Beyefendi

KÂTIPLER : Ziya Hurşid Bey (Lâzistan), Halil İbrahim Bey (Antalya)

REİS — Efendim, ekseriyet hâsıl oldu. Celseyi küşadediyorum. Efendim malûmuâliniz ar-kadaşlar mezundurlar. Bir kâtip noksandır. Geçende Antalya Mebusu Halil İbrahim Bey biraderimiz vazifedar buyurulmuştu. Müsaade buyurursanız asıl intihaba kadar devam buyurun. Bu suretle kabul buyuranlar lütfen ellerini kaldırsın. Devamı kabul edilmiştir. Zaptı sabık hulâsası okunacak.

1. — ZAPTI SABIK HULÂSASI

Birinci Celse

Birinci Reisvekili Hüseyin Avni Beyefendi-nin tahtı Riyasetlerinde bilinikâat zaptı sabık hulâsası kıraat ve aynen kabul olundu. Heyeti Vekile Reisi Rauf Beyefendinin hafi içtimalar-da devam eden istizah neticesinin alenen ef-kârı umumiyyeye tebliğî hakkındaki temennisi badelmüzakere kabul olunup istizahın kâfi görülerek reyi işari ve ekseriyetle Heyeti Vekile Riyasetiyle Hariciye, Dahiliye ve Maliye vekilleri beyefendilere beyanı itimadolarak ruznameye geçildiği Makami Riyasetten tebliğî olundu.

Nevahi Kanununun varidat faslı hakkında umumi müzakere cereyan ederek teneffüs için celse tatil olundu.

Vaktin geç olmasına binaen ikinci celse küşad olunmamıştır.

Birinci Reisvekili

Hüseyin Avni

Kâtip

Ziya Hurşid

Kâtip

Halil İbrahim

REİS — Efendim zaptı sabık hulâsası hakkında söz isteyen var mı?

YUSUF ZIYA B. (Mersin) — Reis Bey ben-denizin geçen gün bir sual takririm vardı. O zaptı sabıka geçmemiş.

REİS — Efendim havale olunmuştur. Zapta geçirilir. Başka söz isteyen var mı? Zaptı sabıkı aynen kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın. Aynen kabul edilmiştir.

MALİYE VEKİLİ HASAN FEHMİ B. (Gümüşane) — Reis Bey! Müsaade ediniz, geçende Meclisi Âli bir karar ittihaz buyurmuştu. Hafi celsede bâzı malûmat ve izahat ıtası için bir tak-rir kabul edilmişti. (On beş imzalı sadaları) Ara yere bâzı mesail girdi, teahhur etti. Meclisi Âli ne zaman arzu ederse hazırım. (Bugün sadaları)

REİS — Evrakı varideden sonra geçenki ka-rarı âlileri veçhile Hasan Beyi dinlemeyi arzu ediyor musunuz? Bugün evrakı varideden sonra Hasan Fehmi Beyin beyanatını dinlemeyi arzu

edenler lütfen el kaldırsın. Kabul edilmiştir. Evrakı varıdeye geçiyoruz.

3. — LÂYİHALAR

1. — *İstanbul'da ilga edilen devair memurinine mezuniyet maaşı tahsis edilmesine dair kanun lâyihası*

REİS — İstanbul'da ilga edilen devair memurlarına mezuniyet maaşı tahsisine dair Heyeti Vekileden mevрут lâyihai kanuniye var. Muvazenei Maliyeye veriyoruz.

2. — *İstanbul teşkilâtı hazırası için üç milyon lira avans itasına dair lâyihai kanuniye*

REİS — Kavanin ve Muvazenei Maliye encümenlerine veriyoruz.

3. — *Emvali metrukeden muhacir iskânına elverişli mebani ile arazi ve sairinin muhacirini islâmiyeye tahsis ve tevzii hakkında lâyihai kanuniye*

REİS — Kavanin ve Muvazenei Maliye encümenlerine havale ediyoruz.

4. — TEZKERELER

1. — *Tekâlifî Milliye suretiyle alınan hayvanattan telef olan malizatî hayvanat hakkındaki kanun lâyihasının tesrii müzakeresine dair İcra Vekilleri Heyeti Riyaseti tezkeresi.*

REİS — Tekâlifî Milliye suretiyle alınan hayvanattan nakliyat esnasında telef olan malizatî hayvanat hakkındaki Kanunun tesrii müzakeresine dair İcra Vekilleri Heyeti Riyaseti tezkeresi var. Bu tefsir esasen Kavanini Maliyededir. Kavanini Maliye Encümeninin bir an evvel çıkarmasını rica ederim.

4. — *Ordu elinde fazla kalacak öküz ve araba ve merkeplerin ahaliye tevzii hakkında kanun lâyihası*

REİS — Kavanin ve Muvazenei Maliye encümenlerine veriyoruz.

5. — *Meclisi Âlii Sıhhi teşkilâtı için Sıhhiye bütçesine tahsisat ilâvesine dair kanun lâyihası*

REİS — Muvazenei Maliye Encümenine havale ediyoruz.

6. — *Tarik Bedeli Nakdîsi Kanununun tadiline dair kanun lâyihası*

REİS — Kavanin ve Muvazenei Maliye encümenlerine veriyoruz.

7. — *Altıncı Avans Kanununun sekizinci maddesinin tadiline dair kanun lâyihası*

REİS — Kavanin ve Muvazenei Maliye encümenlerine veriyoruz.

8. — *Tabur hesap memur muavinleri maaşatı hakkında kanun lâyihası*

REİS — Müdafaai Milliye ve Muvazenei Maliye encümenlerine veriyoruz.

2. — *Topal Mehmed ve Ayşe ve Mehmed ve rüfekasıyle Mehmed Çavuş hakkındaki evrakı hükmiyenin gönderildiğine dair Adliye Vekâleti tezkeresi*

REİS — Topal Mehmed ve Ayşe hakkında Adliye Vekâletinden mevрут evrakı hükmiye var. Adliye Encümenine gönderiyoruz.

3. — *Dahiliye Vekâleti Muhasebe Mümeyyizi Âdem Beyin terakki aidatı münasebeti Avans Kanununun sekizinci maddesinin tefsiri hakkında İcra Vekilleri Heyeti Riyaseti tezkeresi*

REİS — Dahiliye Vekâleti Muhasebe Mümeyyizi Âdem Beyin terakki aidatına dair Heyeti Vekileden mevрут tefsir tezkeresi var. Kavanini Maliye Encümenine veriyoruz.

4. — *Hiyaneti vataniyeden on sene küreğe mahkûm Söğüd'ün Poyra köyünden Yahyaoğlu Hasan hakkındaki evrakı hükmiyenin gönderildiğine dair Adliye Vekâleti tezkeresi*

REİS — Hiyaneti vataniyeden mahkûm Yahyaoğlu Hasan hakkında Adliye Vekâletinden mevрут evrakı hükmiye var. Adliye Encümenine havale ediyoruz.

2. — AZAYI KIRAM MUAMELÂTI

1. — *Kırşehir Mebusu Sadık Beyin Adliye Encümeninden istifası*

REİS — Adliye Encümeninden istifasına dair Kırşehir Mebusu Sadık Beyin tavrı var. Okunacak :

Riyaseti Celileye

Adliye Encümeni âzalığından istifa eylediğimi arz eylerim efendim.

21 Teşrinisani 1338

Kırşehir Mebusu

Sadık

5. — *İstanbul Sanayi Mektebinin Talebe İktisat Sandığı Cemiyetinin tebriknamesinin takdim edildiğine dair İktisat Vekâleti tezkeresi*

REİS — Efendim, İstanbul Mektebi Sanayii İktisat Sandığı Cemiyetinin Hâkimiyeti Millîye tebriknamesi hakkında İktisat Vekâleti tezkeresi var. Okunacak :

T. B. M. Meclisi Riyaseti Celilesine

Kararı mesudiyle halâs gününü tebşir eden Meclisi Âliye karşı hissiyatı tâzim ve tebaiyyet-kâranelerini arz ve iblâğa Vekâleti âciziyi tavsit eden İstanbul Mektebi Sanayii Talebe Cemiyeti telgrafnamesi aynen huzuru Riyasetpenahilerine arz ve takdim kılınmıştır efendim.

İktisat Vekâleti Vekili

Feyzi

T. B. Millet Meclisi Hükümeti
İktisat Vekâletine

2 Teşrinisani 1338 kararı mesudiyle bize halâs ve kurtuluş gününü tebşir eden Büyük Millet Meclisi Âlisine hissiyatı hürmet ve tebaiyyet-kâranelerimizi arz ve iblâğa vesatât buyurmanızı rica ve istirham ederiz, efendim.

Mektebi Sanayi Talebe
İktisat Sandığı Cemiyeti

REİS — Efendim! Makamı Riyasetten icabeden cevap yazılır.

6. — MUHTELİF EVRAK

1. — *Abdülmeccid Hazretlerinin Makamı Hilâfete intihabından ve Hâkimiyeti Millîye Bayramından dolayı muhtelif yerlerden mevрут tebrik telgrafları*

REİS — Efendim, Emîrilmüminin Abdülmeccid Hazretlerinin makamı Muallâyı Hilâfete intihabı dolayısıyla mevрут tebrik telgrafları var. Listesi okunacak :

Kâhta Müdafaai Hukuk Riyasetinden, Osmançık Müdafaai Hukuk Riyasetinden, Tokad Müftülüğünden.

REİS — Efendim icabeden cevaplar Divanı Riyasetten yazılır.

Efendim Hâkimiyeti Millîye münasebetiyle mevрут telgraflar vardır. Listesi okunacak :

Denizli Müdafaai Hukuk Riyasetinden, İzmir'de müteşekkil cemiyetlerden, Çapakçur Müdafaai Hukuk Riyasetinden, İzmir Müdafaai Hukuk Riyasetinden, Balıyca ahalisi namına Mahmud Beyden, İsparta Müftülüğünden, Dersaadet'te Sanayii Nefise Mektebinden.

Efendim. Buna da müsaadei âlileriyle icabeden cevaplar yazılır.

2. — *Kırkkilise ve Tekirdağı'nın tahlisi münasebetiyle mahallerinden mevрут teşekkür telgrafları*

REİS — Efendim Kırkkilise ve Tekirdağı'nın tahlisi münasebetiyle mahallinden mevрут teşekkür telgrafi var.

Ankara'da Türkiye Büyük Millet Meclisi Riyaseti Celilesine

İki buçuk senedir mütehasşir ve müştakı bulunduğumuz mübarek hilâlimize bugün kavuşmak saadetini idrak bahtiyarlığında bulunan Kırkkilise ahalii İslâmiyesi ansamim ubudiyetkâr hisleriyle minnettarlıklarını Meclisi Celilenize arz ve iblâğ ve gayei milliyemizin husulü için sevgili Hükümetimizin her hangi bir emir ve iradesiyle fedai cana hazır olduklarını arzla şerefyabolurlar ferman.

Kırkkilise Belediye Reisi

Ahaliden

Şevket

Seyid Mehmed Emin

Hilmi Ali Rıza Hacıoğlu Hasan Abdullah

Hüseyn Mehmed Muhlis İsmail

Ankara'da Türkiye Büyük Millet Meclisi Riyaseti Celilesine

Tekirdağı :

İki buçuk seneden beri zâlim Yunan'ın ziri istilâsında kalarak pek fecî taaddiyat ve taarruzata mâruz kalan Tekirdağı livası ve kasabası Anadolu'nun mücadelei kudsiyesi sayesinde tahlis edilmiş, dıçar olduğu bunca mezalim ve taz-yıkata rağmen Anavatana olan merbutiyet ve alâkasını tamamiyle muhafaza eden ahali bu suretle memleketin istihlâsı İdi Ekberini idrak ile gâmiyaboldu. Gerek bu bülent muzafferi-yeti temin ve gerek Hâkimiyeti Millîyenin bilfiil saltanatını ilân eden Büyük Millet Meclisine,

Şanlı Ordusuna, Gazi Kumandanına fedakâr erkân ve zâbit ve efradına bütün minnet, şükranımızı takdim eyler ve devrei İstiklâl ve hâkimiyette Hükümeti Milliyemizin dâima muvaffak olması duasını ref'i icabetgâhı Kibriya eyleriz.

Tekirdağı Müftüsü Cemaati İslâmiye Meclisi
Osman Nuri Reisi

Mehmed Âdil

Mahallî Belediye

Eşraf ve

Reisi

muteberandan

Hüseyin Rahmi

Murad

Neemeddin

Hacı Mehmed

Ahmed

Mehmed Emin

Refik

Ekrem

İhsan

İsmail

Behçet

Hasan

Aziz

TEVFIK Ef. (Kângırı) — Efendim Tekirdağı'ndan gelen tebrik telgrafında iki heyet imzası vardır ki, birisi Cemaati İslâmiye Heyetidir. Bu Cemaati İslâmiye Heyeti 93 istilâsında Ruslar tarafından teşkil olunmuş olan mevcudiyetini gayriresmî olarak orada muhafaza ediyor.

ALİ CENANİ B. (Gazianteb) — Midhat Paşa zamanında yapılmıştır.

TEVFIK B. (Kângırı) — Tekirdağı'nda Cemaati İslâmiye Heyeti o vakit teşkil olunmuştur. Halen mevcudiyetini muhafaza ediyor. Binaenaleyh, böyle her yerde cemaati islâmiye teşkilâtı yapmak hep arzumuzdur. Lâkin...

SALİH Ef. (Erzurum) — Lüzum kalmamıştır.

TEVFIK Ef. (Devamla) — Lâkin bugün millet tevhit arzu ediyor. İnşallah ilerde daha ziyade birleşecektir. Onun için bu nama bendenizce lüzum yoktur.

REİS — Efendim bu hususta tashihat yapmak lâzımgelirse mercii resminin nazarı dikkatini celbederler. Binaenaleyh bu bir tebriknamedir. Müsaadei Celileleriyle Divanı Riyaset tarafımdan Heyeti Aliyeleri namına cevap yazılır.

ESAD Ef. (Aydın) — Bu Cemaati İslâmiye Hoca Efendinin anladığı gibi değildir.

5. — TAKRİRLER

1. — *Denizli Mebusu Yusuf Boyle rüfekasının, memaliki müstahlasa ahvaline dair takriri*

ESAD Ef. (Aydın) — Efendim, Denizli Mebusu Yusuf Boyle rüfekasının, memaliki müstahlasa hakkında bir telgrafları vardır. Bu telgraf

namı teizi vasıtasıyla gönderiliyor, aynı zamanda bir takrir mahiyetinde kabulü de rica ediliyor. Binaenaleyh bir takrir mahiyetinde olmak dolayısıyla Meclisi Âliye okutturmak mecburiyetindeyim.

YASİN B. (Gazianteb) — Efendim, memaliki müstahlasaya ait kanun vardır. Bunun da orada beraber mütalâa edilmesi daha muvafıktır.

REİS — Efendim, telgraf okunuyor. Lütfen dinliyelim.

Erzurum Mebusu Hüseyin Avni Beye

Muhtelif tarihlerde Ankara'dan hareket, muhtelif istikametlerde kasabaları, köyleri dolaşarak ve halk ile uzunuzadıya hasbihal ederek İzmir'e geldik, burada da vaziyeti umumiyeyi tetkik ettik. Müşahedatımıza ve ariz ve amik tahkikat ve tetkikatımıza istinaden milletin mükeffili hayat ve saadeti olan Meclisi Âli Millinin berveçhi âti mevaddı esasiye üzerine nazarı dikkat ve ihtimamını celbe mecbur bulunduğumuza arz ve mâruzatımızın takrir mahiyetinde kabulünü teklif ederiz.

1. — Memaliki müstahlasada kuvvetli bir Hükümet, bir idare teessüs edememesi yüzünden vaziyet cidden şâyani ehemmiyettir. İşte, bu esbabı mucibeyi bu iki kelime ile arz ve telhis ettikten sonra vilâyatı müstahlasa idarei umumiyesinin derhal bir yedi iktidar ve salâhiyete tevdiyle memlekette kudret ve adaletin temini,

2. — Emvali metrukeden münbais nâmütenahi yolsuzlukların önüne geçerek hukuku Hazine-nin sıyanetini temin eylemek ve bu vebayı ahlâkiye musabolanlarla işgal müddetince hiyaneti vataniyede bulunanları tecziye etmek üzere vilâyatı müstahlasaya hemen İstiklâl mahkemeleri izamı.

Denizli Mebusu

Saruhan Mebusu

Yusuf

Refik Şevket

Saruhan Mebusu

Saruhan Mebusu

Mustafa Necati

Reşad

İzmir Mebusu

İzmir Mebusu

Enver

Tahsin

Kırşehir Mebusu

Rıza

Saruhan Mebusu

Ertuğrul Mebusu

Ömer Lûtfi

Hamdi

3. — *Memaliki müstahlasada metruk mallar üzerinde yapılan suiistimal hakkında Kütahya*

Mebusu Ragıb Beye gelen ve Mecliste okunan mektup.

RAGIB B. (Kütahya) — Efendim. Bendeniz de istirdadedilen mahallerden müteaddit mektuplar aldığımı mükerreren arz etmiştim. En son aldığım bir mektubu da okumakla iktifa edeceğim. Çünkü müvekkillerim bu mektupta arkadaşlarımıza iblâğ'ı rica etmişlerdir.

TUNALI HİLMİ B. (Bolu) — Ragıb Bey Nevahi Kanununun tesriini talebediyorlar.

RAGIB B. (Kütahya) — İşte mektup böyle başlıyor: «Otuz gün İzmir'de kaldıktan sonra avdet ettim...»

REİS — Efendim telhis ederek söyleyiniz.

RAGIB B. (Kütahya) — Reis Bey müsaade buyurun. Bendeniz bu mektubu kendi namıma bir rapor mahiyetinde okuyorum. Mektup esasen mülahastır. Zapta aynen geçerse daha iyi olur. Binaenaleyh mektupta zait noktalar yoktur. Bendeniz ne anlatacaksam mektup da onu anlatıyor. (Devam sadaları)

REİS — Efendim mektubun aynen okunmasını kabul edenler lütfen el kaldırsın. Kabul edilmiştir. Buyurun Ragıb Bey.

RAGIB B. (Devamla) — «Emvali metruke hakkında size uzun mektup yazacaktım. Lâkin avdette mahdumu tifo hastalığına tutulmuş gördüm. Merakımdan kısaca yazıyorum. Sen çok anla. Hükümetin tahtı temhire aldığı veya müsadere ile iddihar ettiği mallar külliyyen heder olmaktadır. Yağma edilen mallar için yağmacılar üçer, beşer yüz lira vererek Emvali Metruke Komisyonu Reis' ve heyetleriyle uzlaşıp yedlerindeki malları serbest olarak çıkarmaktadır. içinde kırk beş, elli bin liralık mal olan bir mağazayı komisyona üç dört bin lira veren ve hiç sanattan anlamıyan kimseler açığındaki malları serbest bir surette satmakta iken şiddetle ihbarat vukubulması üzerine bu defa malları mağazadan aşırıttıktan sonra içerisinde kalan çürük, çarık birkaç parça üzerine Hükümet tekrar mühür basıyor. San'ki bununla halkı aldatmak istiyor. Elinde eskiden bir kaç yüz liralık malı olanlar muamelede serbesttir. Bunlar şimdi komisyonun malûmatı tahtında yüz binlerce liralık mala vesika veriyorlar. Hâlâ yedlerindeki üç beş yüz liralık eski faturanın muhteviyatı bitmiyor. Her gün mağazalar boşalıyor, Akşehir, Burdur, İsparta, Uşak hattâ

Ankara'ya kadar gidiyor. Belki bu mallardan orada mebuslar bile satın alıyor. Emvali metrukeye tâyin edilen namuslu insanlar kâmilen istifa ederek çekildi. Şimdi ise mümtaz siymaların elinde dönüyor. Bu gidişle emvali metrukenin bedeli komisyonların maaşına kifayet etmeyecektir. Üst tarafından bizim gibi yanan, yakılan köylülerin zayiini ödeyecektir. Ama yeni yeni çok mümtaz siymalar ortaya çıkacaktır. Müzayededen üzüm almak için Urla'ya gittim. Urla'da beş bin islâm, otuz bin hıristiyan varmış. Hıristiyanlar kâmilen defolup gitmişler. Burasının yegâne maişeti üzümculüktür. Koca Hükümet buradan iki bin kıyye üzüm ele geçirebilmiş. Fakat bir tüccar altmış bin kıyye üzüm toplamış Ankaralı Bulgurluoğlu ve yanında şeriki Mihaliçli Saffet Pirtepeli İsmail Hakkı Efendi isminde bir hırsız yakalamışlar, beher çuvalı yüz yirmi kıyye olmak üzere çuvalını yarım liradan son günlerde üç liraya kadar altı yüz bin kıyye üzüm almışlar. Diğer tüccarlar da bir milyon kıyye kadar almışlar. İstirdatta üzümler kâmilen evlere gelmiş, sergi kalmamışken Hükümet gûya üzümler bağlarda sergideymiş gibi göstererek ilânatta bulunmuş ve sahte vesikalar tevzi ederek nısfı işletme ücreti, nısfı Hazine'nin diye ilân etmiş, bu vesikalardan biroçu Bulgurluoğullarında mevcuttur. Meselâ şimdi Bulgurluoğullarının ve sair tüccarların üzerinde bir tahkikat yapılırsa iş meydana çıkar. Ve sahte vesikalar bulunur. Ama kimden kime...

«Efendiler! Mektup yazan zatın şâifeden kurtulmak için yazdığı bir fıkra vardır. Onu da müsaadenizle okuyacağım: «Ben üzerimde beş on para götürmüştüm, on paralık mal almaksızın bir ay doluşarak geri döndüm. Böyle iş yapanlara gözü açık diyorlar. Ben ölünceye kadar gözü kapalı gideceğim ve böyle işleri yapmayacağım. Allah benden sormasın bu halleri. Bu haller bendeniz Aydın Mebusu Esad Efendi, Alaşehir Mebusu Ömer Lûtfi Bey, Denizli Mebusu Yusuf Bey, Antalya Mebusu Tahsin Bey, Sırd Mebusu Hacı Mustafa Sabri Efendi gile aştım. İzmir'de Maliye Vekiline not gösterdim. Maliye Müfettişi, Burdur Mutasarrıfı Safa Beye hulâsa alâkadar zevata anlattım. Her halde bu mesele için bir İstiklâl mahkemesi tâyin ve sevk olunmadıkça namusuz ellerde menfaati umumiye heder olacak, bu

na Büyük Millet Meclisi müsamaha ederse namuslu tabaka katiyen gönül koymaktadır. Bu ciheti arkadaşlarına anlatıp yolsuzluğun önüne geçin, memleketi kurtarınız. Nurlar saçtığınız gibi her tarafta milyarlar gidiyor. Bunu da kurtarınız. Vakit zâyi olmamıştır. Ahali birbirini gözetiyor. Eğer bu işe ehemmiyet vermezseniz şimdi bir şey diyemem. Lâkin sonunda halk çok şeyler söyler.

REİS — Efendim müsaadenizle bu husus hakkında ruznamede bir şey yoktur. Tebligat arkadaşlarımızın okuduklarından ibarettir. Binaenaleyh bu husus hakkında Maliye Vekili Beyefendi izahat verecek ve Meclisi Âlinizi daha ziyade tenvir edecektir. Zaten ruznameye alınmıştır.

BESİM ATALAY B. (Kütahya) — Bu husus hakkında söylenecek çok sözler vardır. Her halde sözlerimin dinlenmesi lâzımdır. Dinlemenizi rica ederim.

REİS — Her şeyden evvel ruzname hâkimdir, her şeyden evvel ruzname var. Ruznamede Maliye Vekili Muhterem Hasan Fehmi Beyefendinin izahatı vardır.

YAHYA GALİB B. (Kırşehir) — Meclis namusunu istikmal etmelidir. Bunun hakkında hepimiz söz söyleyeceğiz.

REİS — Efendim namussuz demek değildir.

YAHYA GALİB B. (Kırşehir) — Bugün Hükümet Meclis namına icrayı Hükümet ediyor.

YUSUF ZİYA B. (Bitlis) — Mesele yalnız Maliye Vekiline mütaallik değildir. Mesele hepimize taallük ediyor.

REİS — Efendim bu mesele hakkında Makamı Riyasette ne istizah vardır ve ne de sual vardır, arkadaşımızın tebligatından başka bir şey yoktur.

YUSUF ZİYA B. (Bitlis) — Heyeti Celilenin kulağı dibinde bu sesi bağıyor, haykırıyor.

MALİYE VEKİLİ HASAN FEHMİ B. — Üç gün evvel izahat diye kabul buyduğunuz mesail bu meseledir. Bunu bir defa dinledikten sonra celsei aleniye müzakere edilecek aksamı da vardır ve okunan mektubun bâzı nıkata bendeniz de temas edeceğim. Ur-la meselesi hakkında yapılan icraatın Vekâletime

temas eden cihetlerini tuttuğum notları ve mesaili umumiye arz edeceğim. Doğrudan doğruya Heyeti Celileniz tahtı karara aldığınız mesaili intaç buyurunuz. Onun mabadi olmak üzere bu meseleye devam edelim.

SALİH Ef. (Erzurum) — Reis Bey! Bir şey soracağım. Zatiâllerinin hafi celsede bu mesele hakkında söz söylemenize lüzum yoktur.

MALİYE VEKİLİ HASAN FEHMİ B. (Devamla) — Hayır efendim, hafi celsede bu meseleye temas etmiyeceğim. Bir defa vaziyeti umumiye izah edeceğim, ondan sonra bu mesail arzu ettiğiniz şekilde intacedilecektir.

SALİH Ef. (Erzurum) — Efendim vakitinizi zâyi etmiyelim. Her şey yağma edilmiş, mesele bitmiştir.

MALİYE VEKİLİ HASAN FEHMİ B. (Devamla) — Efendim ne olmuştur anhyacakları.

SALİH Ef. (Erzurum) — Daha neyi anhyacağız.

REİS — Efendim hakkınızı Nizamnameye göre isteyiniz.

YAHYA GALİB B. (Kırşehir) — Efendim bu mesele hakkında zaten arkadaşlarımızdan birçoğu söz söylemek istiyordu. Fakat meseleyi açan Riyasetin okuttuğu telgraflardır, mademki o telgraf üzerine Riyaset, arkadaşlarımızın birisine söz vermiştir. Biz de söylemek mecburiyetindeyiz. Çünkü yapılan işler bizden hafidir. Fakat halktan calidir. Halk bunu pekâlâ biliyor. Mebuslar gitmişler birtakım entrikalar çevirmişler diyorlar. Ben de bir mebusum. Bunu da ben kabul etmediğim gibi arkadaşlarım da kabul etmez. (Haşâ sadaları) Meydana çıkmalı, kim bu fenalığı yaptıysa hakkında lâzımgelen cezayı tatbik etmelidir. Beyefendiler, bu harbi her bir santimi bir adam telefıyla kazandık, öyle ötekinin, berikinin keyfine feda edemeyiz. Binaenaleyh şahsiyetimizi namus ve haysiyet ve şerefi milleti muhafaza için, bu ne ise meydana çıkarılmalıdır. Hafiyen yapılacaksa sonra yapılsın. (Alkışlar.)

REİS — Efendim bu hafi mi olsun? Yoksa aleni mi olsun? Bu meseleden bahsedilsin. (Aleni sadaları.)

HACI İLYAS SÂMİ Ef. (Muş) — Efendim, zannederim ki, havalii müstahlasadaki em-

vali metruke hakkında arkadaşların fikri okunan mektuptan daha ziyade hali işbadadır. Yalnız şu meseleye bir aydan beri veziyet eden Heyeti Âliyeniz oraya bir heyet gönderilmesini kararlaştırmış...

HACI ŞÜKRÜ B. (Diyarbakır) — Ne heyeti?

HACI İLYAS SÂMİ Ef. (Muş) — Hükümet de bir ay veyahut iki ay evvel bu halvaliye bir heyet gönderilmesini teklif etmişti, Meclis de muvafakat etmiş, encümene gitmiş, Meclis ile Hükümet arasında olan fark «Gidecek heyeti bir salâhiyeti kazaiye ile göndereyim yahut bir murakabe heyeti mahiyetinde kalsın» noktasındadır. Üç gün bunu müzakere etseniz ve istediğiniz kadar acı hakikatler söyleseniz bu iş ancak mahallinde ciddî bir murakabeye râbi tutulmakla halledilecek bir iştir. Binaenaleyh yapılacak iş, bu heyetin gönderilmesine Meclisin karar vermesi ve o şekilde bu işe vaziyet etmesidir. Yoksa burada ne kadar söz söyleseniz hiçbir amelî netice vermiyecektir. Ancak beyhude yere vaktinizi izae edecek hem de harice fena akisler yapmış olaack.

REİS — Efendim müzakereyi şu vâdide açmıştık; memaliki müstahlasaya bir İstiklâl mahkemesi gitmesi isteniyor. O esnada Heyeti Celilenizin kararıyla Ragıb Beyefendi de mütalâasını söylediler ve bir mektubu da burada okudular. Şimdi burada mebusları şaibebedar eder bir tarzda söz söylendi diye Yahya Galib Beyefendi mütalâada bulundu. Her şeyin bir tariki, bir usulü vardır. Böyle bir mebus varsa onun hakkında o tarik tatbik edilir. Bunun tariki başkadır. Burada müzakere açılması için bir evrak yoktur. Ne yapılacaktır? Bir mebus gitmiş, şunu yapmış, bunu yapmış. Devletin kanunu cereyan etmektedir. Hükümet de vazifesini ifa etmektedir. Etmediğine dair sual ve istizah takriri yoktur. Arkadaşlar muttali oldukları hususata dair Heyeti Celileye usulü dairesinde müracaat ederler. Müzakere açılır. Şimdi neye dair müzakere açacağız? Bunda mütehayyirim.

HACI ŞÜKRÜ B. (Diyarbakır) — Elinizde bir telgraf vardır. O telgraf üzerine müzakere açarsınız.

RAGIB B. (Kütahya) — Efendim, bendenizin bu mektubu okumaktan maksadım, elde

mevudolan iki kanunun müzakeresinin müstacelen ikmalî talebini tazammun eder. Fakat mâruzatımı noksan bıraktım. İlâve ediyorum ki; elde mevcut bulunan ve istihlâs edilen yerlere aidolan iki kanun, her halde Meclisi Âliyeniz rica ederim, bugün müzakere edilsin ve bitsin. Mektubu okumaktan maksadım buydu.

TUNALI HİLMİ B. (Bolu) — Gagıb Bey Nevahi Kanununundan mı bahsediyor?

REİS — Arkadaşlarımızdan gidecek heyetler hakkındaki kanun esasen ruznamededir. Menhubat Kanunu çıkmıştır.

RAGIB B. (Kütahya) — Hayır müzakere edilmiyor. İki aydır Mecliste bekliyor.

HAKKI HAMİ B. (Sinob) — Efendim, suiistimal vardır. Rica ederim, suiistimalin celsei âleniyede söylenmesi caiz olmıyanlarını pekâlâ celsei hafiyede söyliyelim. Fakat celsei âleniyede de meseleyi mevzuubahsediniz ki, fenalığı yapanlar meydana çıksın. Niçin bu müzakere olunmuyor da günden güne tehir ediliyor? Meseleyi derhal müzakere etmeli ve celse âleni olmalıdır ve bu meseleye çok ehemmiyet verilmelidir.

REİS — Efendim, bunun bir usulü vardır. Müzakere edilebilmesi için bunun usulüne ircaî lâzımdır.

ŞÜKRÜ B. (Bolu) — Elinizde teklif mahiyetinde bir telgraf vardır.

REİS — Ben müddeiumumi değilim, efendim. Haydi bir takrir veriniz de ona göre müzakere açalım.

HACI ŞÜKRÜ B. (Diyarbakır) — Elinizde telgraf vardır.

REİS — Onlar İstiklâl mahkemesi istiyor. Hükümetten icraat istiyor.

BESİM ATALAY B. (Kütahya) — Reis Bey usulü müzakere hakkında söyleyeceğim.

REİS — Bakınız beyefendi, usule dair söyleyiniz, esasa dair bir şey söyletmem. Ben, yapılacak muamele yoktur, diyorum, ona dair söyleyiniz.

BESİM ATALAY B. (Kütahya) — Bugün ruznamemizde müstacel işler vardır. Arkadaşlar, bugün Karadeniz'den Akdeniz'e kadar bütün memleket soyulmuştur.

REİS — Bunu dinlemiyorum, efendim.

BESİM ATALAY B. (Devamla) — Bir gün evvel memleketin dertlerine çare bulalım.

REİS — Bu hususu söylemeyeceksiniz beyefendi, bu olmaz.

BESİM ATALAY B. — Bunu âleni müzakere etmeli. Halka duyurmalıyız. Eski Hükümetin yaptığı gibi hırsızlığı biz de saklırsak doğru olmaz.

SÜLEYMAN SIRRI B. (Yozgad) — Efendim, evrakı varide okunduktan sonra Maliye Vekili Bey izahat verecekti. Maliye Vekili Beyin izahatı müzakereye esas olur. Ondan sonra neticede kararı Meclisi Âli verir. Binaenaleyh, evrakı vârideden sonra Maliye Vekili Beyin izahatını dinleriz. O vakit müzakereye esasa olarak onu kabul ederiz.

REİS — Arkadaşlar, İstiklâl mahkemesi talebediyor. Ragıb Bey de buyuruyorlar ki, bir an evvel Seyyar mahkemeler Kanununu müzakere edelim. Bu esasen ruznamemizdedir.

YUSUF ZIYA B. (Bitlis) — Reis Beyefendi, mevzu açılmıştır. Takrirlerin okunması lâzımdır. Daha bundan büyük mevzu olur mu?

REİS — Lâf ile değil, efendim. Muamele ile olur.

MEHMED ŞÜKRÜ B. (Karahisarı Sahib) — Esasen Meclis bunu kabul etmiştir. Hasan Fehmi Bey izahat verecektir. Meclis izahatını dinledikten sonra tabii mebus arkadaşlar mütalâatını söyler. Bu, Meclisin ruznamesinde dâhildir.

Maliye Vekili Bey izahatını versin. Ondan sonra mütalâası olan arkadaşlar söylesin. Mesele gittikçe büyüyor, büyüdükçe de iyi olmuyor.

MAZHAR MÜFİD B. (Hakkâri) — Efendim, Ragıb Bey biraderimizin burada okuduğu mektup yalnız İstiklâl mahkemeleri talebinden veyahut başka bir mahkeme talebinden ibaret değildir. O mektupta cidden her birisi başbaşa birer sual zemini teşkil edebilecek mesailden bahsediliyor, suiistimalden bahsediliyor. Meselâ emvali metrukeye aid olan depolar açılmış, içerisinde mallar götürülmüş, üzümler götürülmüş. Yok bilmem, yağma edilmiş, diye birçok mevaddan bahsediliyor. Reis Beyefendi buyuruyorlar ki, bu hususta takrir olmadığı için bir şey yapmam. Pekâlâ ben Yahya Galip Beyle beraber bir sual takriri takdim ediyorum. Diyoruz ki; Ragıb Beyefendinin okuduğu mektuptaki mevaddı bir

sual yaptık. Maliye Vekili Bey bunlara cevap versin.

REİS — Suale merasime tâbidir. Biz havale etmekle iktifa ederiz.

YAHYA GALİB B. (Kırşehir) — Hukuku millet merasime tâbi olamaz. Merasime tâbi olursa millet mahvolur. Merasimle olursa emvali metmetruke de kalmaz.

MAZHAR MÜFİD B. (Hakkâri) — Reis Beyefendi Maliye Vekili Bey cevap vermeye hazırdır. Cevap vermeyi kabul ediyor.

MALİYE VEKİLİ HASAN FEHMİ B. (Gümüşane) — Efendim. Arz ettim ki: Bu mesele temas etmek üzere zaten Meclisi Âli üç gün evvel hafi celsede izahat itasını kabul etti. O gün cevap vermek üzereyken daha mühim ve müstacel bir meseleyi buna tercih ve takdim buyurdunuz. O izahat geri kaldı. İzahat neticesinde zaten bu suallerin birçoklarına bendeniz temas edeceğim. Memlekette bilhassa Garbi - Anadolu'da ne gibi teşkilât yapılması lâzım olduğunu da arz ve izah edeceğim. Tensip buyurursanız evvelâ o izahatı arz edeyim. Sonra o izahatın neticesinde yine bugün âleni celsede bütün bu suallerinize cevap vereyim. (Muvafık sesleri)

REİS — Efendim, Maliye Vekili Bey evvel beevvel bu husus hakkında hafi celsede beyanatta bulunmayı teklif ediyor. Ondan sonra sorulan sualler hakkında âleni celsede beyanatta bulunacaklarını söylüyorlar.

MEHMED ŞÜKRÜ B. (Karahisarı Sahib) — Halkın içinde âlenen olan bir şeyin hafiyyeti müzakeresinde mâna yoktur.

SALÂHADDİN B. (Mersin) — Efendim, Maliye Vekili Beyefendi, mevzuubahsolan memaliki müstahlasadaki emvali metruke ve saire hakkında beyanatta bulunacaklarını ve bu beyanatın hâfi celsede olmasını arzu ediyorlar. (Zaten kabul edildi sadaları) Bilâhara âleni celsede millet sem'i rttılâna vâsıl olması lâzım gelen mesail tamamıyla meydanda olarak münakaşa olunuyorlar. Halbuki bendenizin ve diğer arkadaşlarımızın takrirleri vardır ve zannederim diğer söz söyleyen rüfekanın arzuları da bunun celsei âleniyede olan kısımlarını şimdi celsei âleniyede halletmek mütebaki kalan kısmını da bilâhara hafi celsede görüşmektir. Binaenaleyh bendenizin gördüğüme nazaran, mesele bu iki temenniden ibarettir. Onun için bilâhara söylenmektense ha-

len aleni celsede söylenmesi icabeden mesaili Maliye Vekili Bey kendileri izah buyursunlar, arkadaşlar da sözlerini söylesinler, mesele tenevvür etsin, hafi celsede söylenmesi icabedenleri de badehu söyleriz. Mesele bir takdim, tehiriden ibarettir. Binaenaleyh arzu buyurulursa müzakere bu şekilde cereyan etsin.

MALİYE VEKİLİ HASAN FEHMİ B. (Gümüşane) — Bendeniz Heyeti Celileden rica ederim ki, bunun takdim, tehirinin takdirini bendenize bırakınlar, çünkü birçok mesele temas edilecek, sonra, Meclisi Âli zaten hafi celseye karar vermiştir. Bu, yarım saatlik bir meseledir. Ondan sonra aleni celsede hangi kısmını arzu ederseniz istediğiniz şekilde müzakere ederiz. Sorulacak suallere derhal cevap vermeye hazırım efendim.

REİS — Bu hususta takrirler var efendim; fakat bu takrirlerin ne üzerine verildiğine ben de hayret ediyorum. Yalnız, verilen takrirler usulü müzakereye ve söz açılmasına dairdir.

YASİN B. (Gazianteb) — Efendim verilen takrirler, Meclisi Âlinin kabul ettiği celse hafiyenin aleni olması için esbap gösteriyorlar mı? Bendeniz bunu arz ediyorum ki, Celse hafiyeye geçmek her hangi bir suiistimalâtı kapatmak için değildir. Meclisi Âli bundan münezzehtir. Celse hafiyede vâkı olacak her hangi bir meseleyi celse aleniye menetmek gibi hissiyata kapılmıyalm. Bu hususta Meclisi Âlinin verdiği karar... (Gürültüler)

REİS — Efendim söylenen sözler, bütün Heyeti Vekileye aittir. Halbuki şimdi burada Heyeti Vekileden kimse yoktur. Dahiliye Vekili Bey bu hususta cevap verecek vaziyette misiniz? Cevap verebilecek misiniz efendim?

DAHİLİYE VEKİLİ ALİ FETHİ B. (İstanbul) — Efendim mevzuubahsolan mesele, ekseriyetle emvali metrukeye dair olan şikâyetten ve bu hususta vâkı olan suiistimalâtın ibarettir. Maliye Vekili Beyefendi Hazretleri cevap vermeye âmade olduğunu bildiriyor. Filvâkı memaliki müstahlasada şikâyeti mucip pek çok ahval vâkı olmuştur ve Hükümet bundan ta iki ay evvel - Ragıb Beyefendinin pekâlâ hatırlattığı vechile - bu gibi vukuata mâni olmak için ve tedabiri fevkalâde alınmasına dair Meclisi Âlinize bir kanun teklif etmiştir. Maatteessüf bâzi ârizalardan dolayı bu kanunlar Meclisi Âliden çık-

mamıştır. Mühim ve müstacel olan mesele, bu kanunları biran evvel çıkarmak ve oraya âcil bir tedbir bulmaktır. Yoksa burada beyhude münakaşat ile vakit geçirmek demek, bu gibi hallerin daha ziyade temadi etmesini istemek demektir.

HAKKI HAMİ B. (Sinob) — Dahiliye Vekili Beyefendi buyurdular ki «Kanunlar, çıkmadıkça bir şey olamaz» fakat orada bulunan mebuslar diyorlar ki; «Kudretli eller bulunmak lâzımdır.» Dahiliye Vekâleti, bu kudretli eller için ne düşünmüştür?

DAHİLİYE VEKİLİ ALİ FETHİ B. (İstanbul) — Mebus arkadaşlarımızın «Kudretli eller bulunmak lâzımdır» demelerinden maksadı aslıları, bendenizin anladığıma göre, oraya İstiklâl mahkemeleri göndermekten ibarettir. Bu da Dahiliye Vekâletinden ve Hükümetten ziyade Heyeti Celilenizin yapacağı bir iştir.

HAKKI HAMİ B. (Sinob) — Esbabı mucibesi mutlaka İstiklâl Mahkemesi değildir.

HACI ŞÜKRÜ B. (Diyarbakir) — Hakkı Hami Bey, Vekil Beyin cevabı doğrudur.

REİS — Efendim gelen telgrafın evvel beevvel ruznameye alınması lâzımdır. Bu, olmadıktan sonra takrirleri okuyamayacağız. Her şeye takdimen arkadaşlarımızın şu telgrafi üzerine müzakerevi kabul edenler lütfen el kaldırsın, kabul edilmiştir.

YASİN B. (Gazianteb) — Reis Bey, usul hakkında söyleyeceğim. (Artık usul yok sesleri)

REİS — Ragıb Bey söyledi. Şimdi Rasih Efendi Hazretleri söyleyeceklerdir. Söz alanların esamisini okuyorum. Rasih Efendi, Salih Efendi, Besim Atalay Bey, İsmail Efendi, Mazhar Müfid Bev, Âbidin Bev, Abdülkadir Kemalî Bey, Hacı Şükür Bey, usule dair söz almışlardır. Ashına dair.

ALİ SÜRURİ Ef. (Karahisarî Şarki) — Usul hakkında... Hattâ Malkamı Âlilerinden vâkı olan bir zühul vardır.

REİS — Buyurun efendim.

ALİ SÜRURİ Ef. (Karahisarî Şarki) — Şimdi bendeniz bu meselenin celse aleniye müzakeresini - şahsım itibariyle - asla muvafık görmem. Maliye Vekili Bey, celse hafiyede izahat vereceğini söyledi. Zaten Meclisi Âli bu mesele- nin celse hafiyede müzakere edilmesini tahtı karara almıştır.

SALİH Ef. (Erzurum) — Hırsızlık aleni olmuş.

ALİ SÜRURİ Ef. (Devamla) — Velevki böyle bir karar olmasa dahi, şöyle bir hâdise vukubulunca cereyan eden müzakerenin hafi olması lâzımdır. Binaenaleyh celsei hafiye müzakere edilecek diye tahtı karara alınmışken, aleni celsede müzakere edilecek olursa, zannedirim, ni-zamnameye biraz muhalefeti olur.

REİS — Müsaade buyurun cevap vereyim. Asıl olan aleni celsedir. Biz ruznameye aldıktan sonra Hükümet talebederse o zaman celsei hafiye olur. Maalesef şimdiye kadar Hükümetten bir talep vukubulmamıştır.

MALİYE VEKİLİ HASAN FEHMİ B. (Gü-müşane) — Efendim zaten bu mesele hakkında hafi celse kabul edilmişti.

REİS — Bu telgrafta İstiklâl mahkemesi vardır. Telgrafta İstiklâl mahkemesi isteniyor. Açılan müzakere bu telgraf üzerinedir.

AHMED HİLMİ B. (Kayseri) — Hafi celse evvelce kabul edilmişti. Fakat bugün müzakere diğer hususata intikal ediyor. Şimdi bu mesail, bu kadar müzakere ve münakaşadan sonra ve bilhas-sa bu kadar pürüzlü bir şekil aldıktan sonra celsei hafiyeye geçmek, halktan suiistimalâtı saklamak demek olacaktır. Evvelce olsaydı Maliye Vekili Beyin dedikleri doğru olurdu. İzahat hafi celse-de olur. Fakat bu kadar münakaşattan sonra ale-ni celsede olmalıdır. Hafi celse doğru değildir. Bunlar milletten saklanmamalıdır. Emvali met-rukeden kim ne almışsa söylenmelidir. Meydana çıkmalıdır.

REİS — Mesele, telgraf üzerinedir. Bir daha okutturayım. Oradaki arkadaşlar İstiklâl mahkemesi istiyorlar.

MAZHAR MÜFİD B. (Hakkâri) — Reis Bey, yalnız bu telgraf okunaydı da bunun üzerine müzakere cereyan edeydi size hak verirdim. Fakat Beyefendi; Ragıb Beye söz verdiniz ve bir mektup okutturdunuz ve biz buna muttali olduk. Eğer o mektubu okutturmasaydınız diyeceğimiz yoktu. Fakat söz verdiniz.

HAFİZ MEHMED B. (Trabzon) — Reis Beyefendi, aleni celsede bu meselenin müzakere-sine karar verdikten sonra tekrar müzakere aç-mak caiz olur mu?

REİS — Hafi celseyi Hükümet talebederse...

HAFİZ MEHMED B. (Trabzon) — Öyle

ama, aleni olmasına karar verdik. (Olamaz sadaları)

MALİYE VEKİLİ HASAN FEHMİ B. — Efendim meselenin esası hakkında, üç gün evvel Heyeti Celileden verilmiş celsei hafiye kararı mevcuttur. O kararı bugünkü aleni celse kararıyla Heyeti Celile nakzediyor mu? (Hayır sesleri) Eğer mesele, İstiklâl mahkemesinin gönderilmesine münhasır ise bunun aleni olmasında bir mahzur yok. Yok; eğer bütün mesele temas edilecekse hafi olan kısmını tercih edelim. Hafi celsede müzakere edelim. Yaram saatte bu biter. Ondan sonra aleni celseye nihayetine kadar devam edelim. Yoksa bugünkü mesaili aleni celsede mevzuubahsederseniz bendeniz birçok noktalara alenen cevap vermekte mâzur olduğumu arz edeceğim. Zaten celsei hafiye kararı kabul edilmiş olduğundan müsaade buyurunuz o karar veçhile hareket edelim.

REİS — Efendim, Ragıb Beyin okuduğu mektup asıl değildir. Asıl olan telgraftır. Ragıb Bey kendi mütalâatını beyan buyurdular. Beyanatını ben buradan telhis ettim. Elimde mektubun bir sureti yoktur ki, onun üzerine müzakere açalım. Bugün İstiklâl mahkemeleri talebediliyor. Mevzu da budur. Bu meyanda suiistimal edildiği de mevzuubahsediliyor. Binaenaleyh İstiklâl mahkemesi gitmesi mevzuubahsolmalıdır.

ALİ ŞÜKRÜ B. (Trabzon) — Reis Bey, usul hakkında daha evvel söz söyleyen arkadaşların yanlış söylediklerini arz edeceğim. Binaenaleyh usul hakkında söz istiyorum.

RAGİB B. (Kütahya) — Usulü müzakere hakkında söyleyeceğim Reis Bey.

REİS — Söz Rasih Efendi Hazretlerindedir.

RASİH Ef. (Antalya) — Rûfekayı kiram.

HÜSEYİN B. (Elâziz) — Evvelâ Maliye Vekili izahat versin. Meclisi Âli de bilâhara mütalâatını beyan etsin.

RASİH Ef. (Antalya) — Maliye Vekili sonra söylesin. Biz de Milletvekiliiyiz. Arkadaşlar bu okunan telgraf üzerine Meclisin bu meseleyi aleni celsede müzakere etmesi Meclisin onuru meselesidir. Binaenaleyh mesele; beş altı arkadaş memlekette yapılan suiistimali haber veriyor. Meclisin bu mesele ile alâkalanması, alâkalanmaması meselesidir. Meclisin, bu meseleyi hafi celsede müzakere edeceğim demesi, bu meselenin saklanacak kısmı var demektir. Efkarı umumi-

yeye karşı hiçbir arkadaşınız bunu kabul edemezler. (Bravo sadaları) Binaenaleyh müzakereye başlamazdan evvel arz edeceğim bir mesele var. Bendeniz İzmir'de bulunduğumda aynı mevaddı zikrederek şifre ile telgraf vermiştik, zannedirim o telgraf Heyeti Celilede okunmadı. Yahut o vakit şimdi mevzuubahsolan kanunlar Meclisi Âlinize tevdi buyurulduğu için okunmasına hacet kalmadı. İhtimal ki, Ragıb Bey biraderimiz de gelmiş, aynı esasat dairesinde Heyeti Celile-nize mâruzatta bulunmuş. Mesele malûm olduğu için Mecliste o telgrafın okunmasına ihtiyaç kalmamış.. Efendiler, memleketi nasıl kurtardığımız üç, üç buçuk seneden beri devam eden bu mücadeleyi ne suretle idame ettiğimiz cihanın malûmu olduğu gibi bizim de herkesten daha fazla malûmumuzdur. Bu mücahede milletin kanı ve varlığı pahasına mal oldu. Milletin bütün varlığı ve kanı pahasına mal olan bir mücahede, böyle beş kişinin, on kişinin, yüz kişinin zengin olması, milyoner, milyarder olması suretinde intacedilecek olursa buna hiçbir arkadaş razı olmaz. (Alkışlar) Bendeniz İzmir'de bulunduğum günlerde şu noktayı da istidraden arz edeyim ki : Memleket istirdadedilmiş, fakat hükümetin teşkilâtı oraya tamamen yetişmemiş rüesa gelmiş, rüesanın icraya alet olacak olan arkadaşları gelmemiş, biraz arkadaş itibariyle yokluk içersinde her işe yetişemiyor. Fakat bir de işi olduğu gibi görmek, görülen şekle göre tedbir almak noktasında mütalâa edecek olursak, arkadaşlar; memaliki müstahlasada iş olduğu gibi görülmemiştir ve görülen şekle karşı icabeden tedabir ittihaz olunmamıştır.

HASİB B. (Maraş) — Niçin gelince bir istizah yapmadın Hoca Efendi?

RASİH Ef. (Antalya) — Arkadaşlar diyorlar ki, bu halin önüne geçin ve bu halin önüne geçmek için bir de mahkeme gönderin. Şimdi bu noktadan arkadaşlar vaktiyle Heyeti Celileye verilen Menhubat Kanunu, Seyyarmahakim Kanunu, sonra fevkalâde kontrol heyetleri Kanunu ile Hükümet, yükü üzerinden bizim üzerimize atıyor. Yani Meclis haricinde yapılanların bütün yükünü Meclis omuzunda taşıyacaktır. Arkadaşlar, bizim omuzlarımız o kadar kavi değildir. Bizim omuzlarımız o kadar ağır yükü kaldıramaz. Başkası her şey yapsın. Sonra ben onun gerek cihana karşı, gerek millete karşı, gerek

Allah'a karşı hesabını vereyim. Ben bunu kendi hesabuma kabul edemem. (Hiç kimse kabul edemez sadaları) Tabii efendim, bütün arkadaşlarım kabul edemez. Arkadaşlar, bendeniz İzmir'de iken orada bir Emvali Metruke Komisyonu teşekkül etti. Arz ettiğim hususata bilhassa nazarı dikkatinizi celb ederim. Tüccarlardan müteşekkil bir heyet teşekkül etmiş, tüccarlar diyorlardı ki emvali metruke işini eğer Hükümet lâzımı veçhile takibetmezse, tesbit etmezse, İslâm ticareti, İslâm serveti namıyla İzmir'de bir şey kalmıyacaktır. Şimdiden innalillâh deyiniz, diyorlardı. Niçin diye sebebini sordum. Dediler ki bu mallar bugünkü bulunan ellerde sermayesiz bulunuyor, sermayesiz elde edilmiştir. Bu, yarın piyasaya çıkınca tabii sermayesiz mal olduğu için bizim rekabet edemeyeceğimiz bir fiyatla satılacaktır ve biz de o tarihten itibaren hepimiz iflâs edeceğiz. Şimdi arkadaşlar bu vaziyet karşısında tüccarlardan bir heyet teşekkül etti, işe başladı. İşe başladığı gün Güzeloğlu Hanında taharriyat yapıyor. Bir saat, bir buçuk saat devam eden taharriyatı neticesinde 150 küsur bin liralık mali mesruk çıkarıyor. O gün bu komisyonun, bu heyetin nazarı dikkatini celbeden kendilerini, gerek bu işle alâkadar olan Maliye müfettişlerine ve gerek vilâyete karşı bâzı mütalâat serd etmek mecburiyetinde bırakır. O da şu ki: Ziya Efendi isminde bir polis Arasta'da Alâiyeli Mehmed Efendi isminde bir tüccara gelir, der ki; sende emvali metruke varmış, Mehmed Efendi e, peki ne olacak, der. Ziya Efendi sonra görürüz diyerek gider, sonra ikinci üzeri yine gelir. Mehmed Efendi cevaben sen kim oluyorsun, emvali metruke ile iştigal eden bir heyet, bir komisyon var, der. Maksat tüccarla görüşüp anlaşmak. Tüccar yaklaşmayınca o polis iki gün sonra yanına iki arkadaş alıyor, o tüccarın evini basıyor. Ev eşyasıyla ne gibi eşyası varsa hepisini kaldırıp götürüyor. Polisin ismi Ziya Efendidir, tüccarın ismini de söylüyeyim.

MEHMED ŞÜKRÜ B. (Karahisarı Sahib) — Mebusların kabahati yok.

RASİH Ef. (Antalya) — Arkadaşlar ikinci bir nokta daha: O komisyon şimdi şu vakadan istintacederek diyor ki, re'sen polis efendiler bu işle alâkadar olacak olurlarsa suiistimal çöğalacaktır, iş çıkırından çıkacaktır. Binaenaleyh bu işe tahsis edilen polis efendiler doğrudan doğruya komisyonun emriyle gitsinler ne-

reye gideceklerse. Yoksa kendi kendilerine filâna filâna gidecek olursa iş çığrından çıkacaktır. Onun üzerine kendileri yedi, sekiz madde-lik bir takrir yaparlar. Valiye götürcekler fakat çekinirler. Malûm ya bizim tüccarlarımızda biraz çekinmek vardır. Takriri aldım vali beye verdim. Vali bey düşündü. Kendisini gayet kıymetli bir arkadaş olarak biliriz. Kim bilir belki bu işin ağırlığı karşısında üzerime bir şey sıçar diye korkuyor. Açık söyleyeyim. O zat iffetini lekelememek için...

ALİ ŞÜKRÜ B. (Trabzon) — Vazifesini görmüyor... Değil mi?

RASİH Ef. (Antalya) — Evet tabii vazifesini görmüyor, korkuyor.. Bu işin âzametinden lekesinden, mesuliyetinden korkuyor, ne yapacağını bilmiyor.

YAHYA GALİB B. (Kırşehir) — Seksen hırsıza bir vali ne yapsın?

RASİH Ef. (Antalya) — Kendisine komisyonun bu mutalebatını verince - komisyonun verdiği takrir tahriri, hattâ istida şeklinde idi - verince dedi ki, defterdar vekâletinde bulunan beyle, emvali metrukeye memur müfettişlerle görüşelim. Sonra bu arkadaşları da çağıralım görüşelim. Müzakere neticesi ne olursa ona göre bir şekil veririz. Bakın dedim iş ehemmiyetli bir iştir. Ne suretle intae icabediyorsa o suretle intaeına çalışsınız. İş bu şekilde devam ederse siz de ve memleket de mesul olursunuz. Sonra ertesi günü toplanırlar. Kanaat gelir ki tüccarların şu suretle çalışılrsa - onlar diyorlar ki, bu komisyona emvali metrukeye memur olan müfettiş riyaset etsin, komisyon daima bu işle iştigal etsin. Sonra bu komisyon hem çarşıya, hem de mahallâtı taharriye memur olsun. Sonra ikinci bir mesele yine o polis dairesi doğrudan doğruya bu işle alâkadar olmasın. Komisyon alâkadar olsun, komisyon istediği memurunu istesin, bu memurlar komisyonun emrine verilsin. Saniyen ambarlara intihab-edecek memurlar komisyonun mesuliyeti tah-tında intihap ve tâyin edilsin. Şimdi bu şerait muvafık görülmemiş. O gün komisyon biz bu şerait dâhilinde vazifeye devam edemeyiz demişler çekilmişler. İş eski şeklinde kalmış. Yani müfettiş beyler taharriyat yapıyor. Fakat rica ederim. Müfettiş beyler taharriyatı nasıl yaparlar. Ya maiyetlerinden gönderecekleri

memurunu maliye efendileriyle yaptıracaklar, yahut polis memurlarıyla yaptıracaklar. Her ikisi de, her iki şekil de hiçbir vakit hatadan suiistimalden sâlim bir şekil olamaz. Sonra arkadaşlar, İzmir'de emvali metruke denince zannetmeyiniz ki, yalnız memlekete ihanet etmiş insanların malıdır. Bugün emvali metruke denilen emval içinde köyü, çifti yanan zavallı çiftçi müslümanların da milyonlarca liralık malları vardır. (Doğru sadaları) Sebebini arz edeyim. Bilirsiniz ki, İzmir ticareti ekseriyetle kaçanların yedindedir. Köylüler yemiş mahsullerini, sim-sarlık ve orada komüsyoneculuk eden tüccarlara gönderirler. Fakat köylülerimizin elinde defter yoktur, köylülerimizin ellerinde vesika yoktur. Bu üzümler onların mağazalarında bulundu ve ondan dolayı köylünün üzümü gidiyor. Bu mağazalardan, arkadaşlar, bu köylülere aidolan malların tefriki mümkün olmadığı gibi o mağazalardaki emval de - zannederim - tamamen Maliyenin eline geçmemiştir. İlk işleri, mağazaların isimlerini tebdil etmek olmuştur. Bu meyanda mağazalardaki emvali, kendi mağazalarına nakle-derek, beyanname doldurarak eski tarihli beyannamelerle bu kendilerine mal edilmiştir. Sonra arkadaşların telgraflarında mevzuubahsettikleri emvali metruke zannetmiyelim ki, yüz liralık, iki yüz liralık bir şeydir. Bu bizim üç senelik yaptığımız malî fedakârlığa mukabele edecek derece ve miktar dâhilinde idi. Fakat gününde yetişemedik, geç kaldık. Arkadaşlar, bu geç kalmaklığın neticesini de biraz kendi üzerimize alalım (Niçin sesleri?) Almyalım dersenez... (Vekillere gidin sesleri) Ragıb Bey biraderimizin buradaki beyanatını biraz asabiyet ve heyecanla dinlemek lâzımgelirdi, fazla asabiyetle takibetmek icabederdi.

YAHYA GALİB B. (Kırşehir) — On mislini ben Heyeti Vekileye iki ay evvel söyledim.

RASİH Ef. (Antalya) — Binaenaleyh arkadaşlar bütün işlerimizin tehiri gayricaiz olmakla beraber bu iş, milletin en mühim işidir, memleketin, Meclisin en mühim bir işidir. Bu intacedilmeden ve bunu intacetmeksizin, bu hususta tedabiri mânia ve idariyeyi almadan diğer mesele geçilmemesine karar verilmesini bendeniz bil-hassa Heyeti Celileden rica ederim.

SALİH Ef. (Erzurum) — Hoca efendi bir sual sorayım. Bu mücevherat, möbleler ve saire ne oldu?

RASİH Ef. (Antalya) — Onları da benden sonra kürsüye gelecek zat söylesin.

ALİ ŞÜKRÜ B. (Trabzon) — Efendiler, bendeniz usulden bahsedeceğim. Arkadaşların telgrafı üzerine cereyan eden bu müzakere, bendenizce hiç bir şeyi intacetmiyecektir.

ŞÜKRÜ B. (Bolu) — Safa geldiniz.

ALİ ŞÜKRÜ B. (Trabzon) — Sefa bulduk... (Handeler) Efendiler, mesele arkadaşlarımızın bir telgrafı üzerine tahaddüs ediyor ve böyle bir mesele olduğundan bahsediyorlar ve bir tane İstiklâl mahkemesi istiyorlar. Bunun üzerine diğer bir refikimizin okumuş olduğu mektuptan da bu suiistimalâtın mevcudolduğu anlaşılıyor. Sonra zannediyorum ki; evvelce verilen bir sual takriri üzerine, Maliye Vekili Beyefendinin me-maliki müstahlasa ahvali hakkında ve sair hususat hakkında verecek olduğu izahat için bir celsei hafiye takarrür ettirilmiş. Bu esas diğeriyle karıştırılıyor. Eğer bu suiistimal varsa mesele, yalnız Maliye Vekili meselesi değildir. Hükümet meselesidir. Meselâ Dahiliye Vekili Beyefendi, kabahati Meclisin üzerine attılar. Ve dediler ki, size verdiğimiz kanunu yapmadınız. Halbuki efendiler; hırsızlığın men'i için Maliye Vekilinin elinde pekâlâ kanunlar vardır; Dahiliye Vekâletinde de vardır. Efendiler bu memlekette suiistimalâtı, hırsızlığı men'i için kanun mevcut değil mi? Size soruyorum.

LÜTFİ B. (Malatya) — Yeni kanunlar var.

HÜSEYİN HÜSNÜ Ef. (Isparta) — Yeni kanunları tatbik edecek el ister (tatbik edecek el yok sesleri.)

ALİ ŞÜKRÜ B. (Trabzon) — Efendim tatbik edecek el yoksa tatbik edemiyenler çekilirler. (Gürültüler) Müsaade buyurun.. Bendeniz kendi namıma, kendi hesabıma şu Mecliste, şu muazzam zaferden sonra suiistimal ve hırsızlık meselesinin mevzu bahis edilmemesini rica ederim. Bunu şu mukaddes mücadelenin hüsnünet'cesiyle kabili telif göremiyorum. Efendiler, zannedersem Hükümet, elinden geldiği veçhile her şeye çalışacaktı. Bütün bu felâketlerin müsebbibi olan bu harbin zaferi neticesinde Hükümetin ele geçirdiği emval vardı - ki demin bir arkadaşımız pek güzel izah ettiler - bu emval yine bizim köylümüzün emvali idi. Hükümet bunları gayet güzel ve muvafık bir şekilde köylülerimize iade edebilirdi.

Binaenaleyh efendiler bu müzakere edecek olduğumuz mesele, sırf Maliye Vekili meselesi değil; Dahiliye Vekili meselesidir. Dahiliye Vekili Bey, şimdiye kadar bu hırsızlığı meni için ne gibi tedabir ittihaz ettiğini burada izah etmelidir.

REİS — Heyeti Vekile gelmedi.

ALİ ŞÜKRÜ B. (Trabzon) — Rica ederim; mesele bu şekilde hallolunamaz. Mesele, İstiklâl mahkemesi meselesi değildir. Suiistimalât var mıdır, yok mudur? Varsa men'i hakkında ne gibi tedabir yapıldığına dair burada izahat versinler. Hükümet ne yapmıştır? Cevap versinler. Başka türlü olmaz, bu Hükümet meselesidir. (Heyeti Vekileden kimse yok sesleri.)

REİS — Müzakere açılmıştır, devam edeceğiz.

HASİE B. (Maraş) — Efendim bizim kabul ettiğimiz kanun mucibince bu takrir Hükümete gönderilmelidir. Bu takrir bir İstiklâl mahkemesi istiyor. Bunu Hükümete gönderelim. İstiklâl mahkemesine lüzum varsa onun üzerine görüşülür.

ALİ ŞÜKRÜ B. (Trabzon) — O başka mesele.

REİS — Meclise ihbar edilen bir suiistimal meselesi vardır ve bunun bir müzakere açılarak hafi celsede müzakere edilmesi takarrür etti. Binaenaleyh...

HASİB B. (Maraş) — Bunları söyleyen arkadaşlar, neye şimdiye kadar bir istizah yapmadılar da bunu eşbapsız Meclise sevk ediyorlar?

REİS — Onu Heyeti Celile bilir.

HASİB B. (Maraş) — İstizaha kalbediyorlarsa söz söyleyelim.

YAHYA GALİB B. (Kırşehir) — Efendim, istirdadedilen mahallerde, maatteessüf suiistimal yapılmıştır.

YASİN B. (Gazianteb) — Suiistimal meselesini mi müzakere ediyoruz, yoksa İstiklâl mahkemesini mi?

YAHYA GALİB B. (Kırşehir) — Bu suiistimalin ortadan kalkmasına hiçbir çare bulunmadı. Hükümet dediğimiz Heyeti Vekile, buna bir çare bulamamış, bu suiistimalâta her sınıf halk karışmıştır. Bendenizin bu husustaki muhakemem; Hükümet Türkiye Büyük Millet Mec-

lisi Hükümetidir, Heyeti Vekile, kendilerine mahsus devairde, muamelât ruzmerreyi tedvire memurdur. Hükümet bu noksanıyeti yaptı, denildiği zaman bu, yalnız Heyeti Vekileden ibaret zevata aidolmuyor. Doğrudan doğruya Heyeti Umumiyenize raci oluyor. (O, maşallah, sesleri) On bir kişi hata yaptıysa... (Gürültüler)

REİS — Efendim, dinlemeye mecbursunuz, rica ederim.

YAHYA GALİB B. (Kırşehir) — Yedi kişi hata yaptı, on bir kişi hata yaptı, ya siz neci idiniz? diye sorarlarsa ne yaparsınız?.. (Gürültüler) Efendiler darılmayınız, mâzur görünüz, rica ederim. Bizim Meclisimizin fena bir itiyadı var. O da çok çok konuşmaktan ibarettir. Şimdi bir suiistimal yapıldığı muhakkaktır. Emvali metruke yağma edilmiştir, suiistimalin her tür-lüsü yapılmıştır. Bunu her sınıf halk yapmıştır. Tahkik etmek lâzımgelir. Bundan şimdi haberdar oldunuz. Bunun için yapacağımız şey, benim fikrimce derhal Meclis içinden sekiz on kişiden mürekkep bir heyet tefrik eder ve suiistimal olan mahalle gönderir. Kim yapmışsa asar, keser yıkar, malları alır mahalline kor, işi bitirir, size malûmat verir. Yoksa bunu niçin yaptılar, niçin yaptınız? Diyecek olursanız, netice itibariyle Hükümete bir itimat ve ademitimat meselesi mevzuubahsolur. O vakit her iki suretten birisi tezahür eder ve iş yapılmaz. İşir kestirme tarafı budur. İşte suiistimal ya var, ya yok diyeceksiniz, tahkik ediniz, müsebbiplerini tecziye ediniz. Meseleyi hallediniz.

İBRAHİM SÜREYYA B. (Saruhan) — Müsaade, buyurur musunuz?... Mebustan bahsediyorlar. Onu izah buyursunlar.

YAHYA GALİB B. (Devamla) — Mebusu da var, hepsi de var işte... Beyefendiler; işittim, mebuslardan bâzi zevata eşyasıyla beraber ev verilmiş ve bu meyanda Süreyya Beye de bir ev verildiğini işittim. Demek ki, onu söyletmek istiyorlar. Kendisine 40 bin liralık bir ev verilmiş. Fakat ben bilmiyorum, söylediler. Yanında bulunmadım. Bana bunu söyletmek istedi.

SÜREYYA B. (Saruhan) — İzah edeceğim. (Sonra, sadaları)

BESİM ATALAY B. (Kütahya) — Arkadaşlar, bu memleketlerin kurtulması ve bugün

vâkı olan suiistimal Hoca Sadi'nin meşhur Kuzu hikâyesini andırdı. Kurdun elinden kuzuyu kaptı. Fakat kendi kesti, kendi yedi. Arkadaşlar. üç senedir kadınlara cephaneye mi taşımadık tuzdan mı vergi almadık, undan mı vergi almadık ve saireden mi vergi almadık, kadınlar mı şehit vermedik, haki gazaya mâsumlar mı defnetmedik? Neticede ne oldu? Alâkası olmayanlar bu memlekete doldu, doldu. (Alkışlar) Biz memleketleri kurtardık. Fakat peşkeş yaptık. (Bravo, sadaları) Gidin, görün arkadaşlar, Türk kalbi sızlıyacak, ağlıyacak, çıldıracaktır. Arkadaşlar! İzmir sokaklarını çeşit çeşit vatanperverler, çeşit çeşit insanlar, çeşit çeşit tüccarlar doldurmuştur. Gidin görün bu ciheti fazla uzatmak muvafık değildir. Yılan masalı kadar uzıyacaktır. Ne ise gelelim emvali metrukeye arkadaşımız Rasih Efendinin buyurdıkları gibi, emvali metruke hakikaten büyük bir kıymettedir, fakat Garp efkârı zannetmesir ki, bunların hepsi oradan giden Hıristiyanlara aittir. Hâşâ.. Bunların büyük bir kısmı, çok büyük bir kısmı Türklere aittir. Onlar, Türklerin emniyet ve itimatlarını kazandıklarından ve biraz da Türkler milliyet hissini ihmai ettikleri cihetle kendi mallarını kendileri getirip onlara teslim ederler. Bırakın böyle istihsal ettikleri malları; kendilerinin iddihar edecekleri paraları da teslim ederler ve bu suretle Müslümanlar Hıristiyanlara para ve hattâ sarı altın teslim etmişler. Hattâ bugün be dava gitmiş olanlar, her halde bildiğimizin bin kere fazlasıdır. Arkadaşlar biz sözde halkçıyız diyoruz. Sözde bu memleketin evlâdına bu memleketi idare ettireceğiz diyoruz. Neden böyle eski İaşe komisyonları tarzında memuru mahsus göndererek, harcırahlar vererek yabancıların ellerine terk ediyoruz? Bunu yerli heyetlere, belediye heyetlerine, meclisi idarelere, halktan doğmuş idarelere terk tmiyoruz? (Bravo, sadalar, alkışlar) Onlar gelsin, onlar baksın, çalacaksa onlar çalsın (Bravo, sadaları)

NECATİ Ef. (Lâzistan) — Menhubat komisyonları Kanununda bu cihet kabul edilmiştir.

BESİM ATALAY B. (Devamla) — Eski mahut hırsızlık devrinde yapıldığı gibi birtakım komisyonlar, memurlar ve saireler gönderilerek ve yine bu malların heba olup gitmesine neden sebebiyet vermeliydi? Bunu müftülerin, meclisi

idarelerin, belediye heyetlerinin eline vermiş olsaydık ve bu suretle halkın idaresi altına verseydik şüphesiz bugünkünden daha iyi olacaktı. Para Anadolu'da kalacaktı, denizleri aşp gitmiyeuekti.

LÜTFİ B. (Malatya) — Torbasını doldurmak için buraya gelenler torbasını boş götürececek.

BESİM ATALAY B. (Devamla) — Emvali metruke meselesi hakikaten pek fena bir şekil almıştır. Hele ev meselesi. Arkadaşlar, ben arkadaşımız iki tane kişi kaybettim. Oturacak evleri mi İzmir'de aldılar. Allah şahidolsun. On defa haber gönderdim. İki defa ayaklarına vardım. Bir şey yok, zararı yok. 40 bin, elli bin liralık evlere kondular. Ben medreselerde de yatarım, iftihar ederim. Arkadaşlar ben kuru fasulye de yemeye alışkınım. (Alkışlar) Bana lâzımdeğil onların vereceği şey. Ben çalışır, kazanır, yerim. Gidin, görün, bugün evlerde kimler oturuyor? Onlar bugün nasıl hebaya gitti arkadaşlar, nasıl yârân ve ehilbaya peşkeş çekildi gidin, görün!

Urla meselesine gelelim : Buna bendeniz de vâkıfım. Hakikaten Urla'dan birçok üzümler aşırılmıştır. Bakalım neticesi ne olacak? Biraz sonra kimlerin parmağı olduğunu da burada söylerim. (Şimdi söyle sadaları) Hayır şimdi olmaz. Tahkikat bitmedikçe olmaz. Meseleyi işkâl ederiz. Bir de yalnız Urla üzümleri değil, Aydın incirleri meselesi var. Zavallı Ahenk Gazetesi bar bar bağırdı. Aydın'ın Nazilli'den Çine'ye kadar uzayan incirleri hakkında bağırdı, Hacı Âtîf Efendi hocamız da burada söyledi, bağırdı. Sonra ne oldu bilmiyorum. Mühür altında bırakılan malların bir kısmı da gayrimesul ellerle, gûya bugün ihtiyacatı askeriye var diyerek mühürleri kırıldı. Oradan birçok mallar alındı, aşırıldı arkadaşlar. Bunlara karşı bir şey yapmak kaabil olamadı ve olamıyor. Eğer biz bunu halkın ve yerlilerin ellerine terk etmiş olsaydık böyle olmiyacaktı. Dahiliye Vekili Bey buyuyorlar ki, «Ne yapayım? Size kanun teklif ettik. Fakat siz yapmadınız. Kanun yapılmadığı için bu suiistimal yapılmıştır.» Ama güzel mantık. Kanun çıkmadı ise neye çekilip gitmemiş? Efendim siz bu kanunu yapmadıkça ben ifayı vazife edemiyeceğim diye bırakıp gitmeliydi. (Alkışlar) Biz her şeyi bırakıp o kanunu çi-

kardık. (Alkışlar) Arkadaşlar, bu hususa dair çok iyi oldu ki, aleni celse açtılar. Çünkü memleketin dertlerini açık konuşalım. Her memlekette olduğu gibi - bu memleketteki insanlar meleklerden müteşekkil değil ya - yalnız bu memlekette suiistimal, bu toprakta suiistimal olmaz. Dünyanın yer yerinde olur, her yerinde yapılır. Hattâ şuna emin olunuz ki, en azı bu memlekette yapılıyor. Fakat bu memlekette yapılan suiistimallerin çoğu da hariçten gelen parmaklarla oluyor. (Bravo, sesleri) İşte biz bunu açıktan konuşursak memleketin de Meclisimize karşı irtibatı tezayyüdeder. İstiklâl mahkemelerini göndermek meselesine gelince arkadaşlar, İstiklâl mahkemeleri şu cidalde memlekete hakikaten büyük hizmet etti. Çok hizmet etti. Allah sâyerini meşkûr eylesin. Binaenaleyh bu, gayrikabilî inkârdır. Fakat arkadaşlar bendeniz bir daha tasavvur ve tahayyül etmek istemiyorum ki, gayrimesul, büyük salâhiyeti haiz zevatı velev içimizden olan zevatı göndermiyelim. Gönderirsek bile biraz fazla olmalı, bilhassa umuru adliyyeye vâkıf olmalı. Umur ve hususatı adliyyeye vâkıf olmadıkça göndermemeli. Arkadaşlar! Ben bunun pek acı misalini gördüm. Bana bir arkadaşım burada bağırdı ve yandı. Aman memleket yanıyor ve soyuluyor, bu hususta bir takrir ver, asalım dedi. Ben takrir verdim, burada da bağırdık, çağırdık. İstiklâl mahkemesi paldir - küldür buradan gitti. Dört gün sonra bir de ne göreyim o herifle ahbabolmuşlar.

İBRAHİM SÜREYYA B. (Saruhan) — Nizamnameyi oku, aklın ermiyor.

REİS — Rica ederim, herkesin hakkına hürmet edelim.

İBRAHİM SÜREYYA B. (Saruhan) — Teessüf ediyorum ve müteessir oluyorum ki, arkadaşlarımızı bu kadar az tanıyorlar.

LÜTFİ B. (Malatya) — Müdafaa mahkemesinde olur.

İBRAHİM SÜREYYA B. (Saruhan) — Söylemek mecburiyetindeyim.

LÜTFİ B. (Malatya) — Ne bağıriyorsunuz?

İBRAHİM SÜREYYA B. (Saruhan) — Sizin haysiyetinizi muhafaza etmek istiyorum. (Devam, devam sesleri)

REİS — Rica ederim arkadaşlar, oturunuz, sükûnetle dinliyelim.

İBRAHİM SÜREYYA B. (Devamla) — Yahya Galib Bey bu kürsüde söz söylediği zaman «Bâzı mebuslar bu meyanda alâkadardı» dediler ve bunu tasrih etmek benim vazifem olduğu gibi hepimizin fazifesidir. Bunu niçin sual etmediniz, binaenaleyh teşekkür olunur ki, bu ev meselesidir. Başka bir şey varsa onları da söylesinler. İzmir ve havalisi isdirdadolunduğu zaman ne kadar Hıristiyan varsa götürüştü. Binaenaleyh gidenlerin haneleriyle oteller ve saireler kalıyordu. Onların da bir kısmı yanmıştı. İzmir'e hariçten giden ve müracaat edenleri Hükümet, içersinde mevcut bulunan eşyayı tesbit ederek bu evlere oturttu, çünkü... (Gürültüler)

REİS — Rica ederim, sükûnetinizi muhafaza ediniz.

LÜTFİ B. (Malatya) — Hakikatı tenvir etsin.

İBRAHİM SÜREYYA B. (Saruhan) — Reis Bey susturur musunuz? Yoksa ben cevap vereyim mi? Efendi sussamzaa siz!

REİS — Lûtfi Bey, sükûneti ihlâl etmemenizi son defa olarak söylüyorum.

İBRAHİM SÜREYYA B. (Devamla) — Bu aynı zamanda Hükümetin menfaati muhtazasından idi. Çünkü burada iskân edilenler eşyayı muhafaza etmiş olacaktı. Besim Atalay Beyin buyurduğu doğru değildir. Hariçten gelenlere ve malûmulheviye olmıyan hiçbir kimseye ev verilmemiştir. O ancak ferağla, tapuyla verilir. Binaenaleyh oturanlar kirası ne ise onları verecektir.

BESİM ATALAY B. (Kütahya) — Oturma- dan duvarlara, pencerelere yazıldı.

REİS — Süreyya Bey sizi nasıl sükûnetle dinledilerse rica ederim siz de öyle dinleyiniz.

İBRAHİM SÜREYYA B. (Devamla) — Zatiâliniz orada bulunmadınız. Duvarlara yapıştırılarak verildi, buyuruyorsunuz verilmemiştir, mesele bundan ibarettir. Ortada başka bir şey yoktur.

ÖMER LÜTFİ B. (Amasya) — Müsaade buyurunuz. Benim işittiğime göre...

REİS — Neye dair söyleyeceksiniz?

ÖMER LÜTFİ B. (Karahisarı Sahib) — Ev meselesi hakkında arkadaşlardan işittiğime göre herkes evlere girdikten sonra Hükümet gelmiş, eşyayı tesbit etmiştir. Hariçten gelenlerin bir-

çokları henüz eşya tesbit edilmeden aşırımlardır. Heyet geldikten sonra hakikaten eşya tesbit edilmiştir. Fakat ondan evvelki vakitte gelenler kıymeti takdir edilmeyerek birçok kıymetdar eşyalar aşırımlardır.

İBRAHİM SÜREYYA B. (Saruhan) — Onu başka bilenler var, sorarsınız efendim.

İSMAİL ŞÜKRÜ Ef. (Şarahisarı Sahib) — Arz edeceğim. Suiistimalattan pek çoğunu bendenizden evvel söyledikleri için bendeniz yalnız bir noktaya temas etmek isterim ki; o da istihlâs olunan memleketlerde uzunboylu hırsızlık, çapulculuk, suiistimal vukubulmuş. Acaba orada Hükümetinizin bir mutasarrıfı, bir kaymakamı, bir valisi yok muydu? Ve Dahiliye Vekâletinin bundan malûmatı var mı, yok mu? Bu memleketlerimiz istihlâs olanıdan bu ana kadar üç aya karpip bir zaman oldu. Elyevm hırsızlık, suiistimalât devam ediyor. Bunu Dahiliye Vekâleti biliyor mu, bilmiyor mu? Biliyorsa buna karşı ne gibi tedbir ittihaz etti? Evvelâ bunu Dahiliye Vekili Muhteremi... (Gürültüler, istizah Maliyenin mi, Dahiliyenin mi? sesleri) Maliye Vekili de, Dahiliye Vekili de her ikisi de suallerime cevap verdikten sonra noktâi nazarımı söyleyeceğim. Öyle merasime tâbi istizah olmaz. Çünkü Nizamnamei Dahilîdeki usul yalnız teşrii kuvveti haiz olan meclisler içindir. Biz mademki bugün karşımızda iera kudretini haiz Maliye Vekiliyle Dahiliye Vekilini görüyoruz. Bugün sorarız ve istizah ederiz. Bugün alacağımız cevap muvafık mı, değil mi? Anladıktan sonra bu iki zatı muhterem, bu vekâletinizi haiz olan iki mebusu muhterem arkadaşımız bu mesaili tamamen izah ettikten sonra söyleyelim. Uzunboylu söylemekten ne çıkar?

RAGİB B. (Kütahya) — Efendim Mecliste murakabe heyetlerine dair bir kanun vardır. Bu kanun zaten İstiklâl mahkemelerinin teşkili için yapılmış ve Hükümet getirmiş ve Meclisi Âli bunu kabul etmiştir. Şu telgraf ve okuduğum mektup doğrudan doğruya İstiklâl mahkemelerine aid olmakla beraber ruznamede bulunan murakabe heyetlerine ait kanunla alâkadardır. Binaenaleyh şedit ve heyecanlı nutuklarla izaa evkat etmektense milletin derdine bir dakika, bir saniye evvel devasaz olmak için bir an evvel şu ruznamedeki kanunun müzakeresine geçelim. Belki memleketin arzu ettiği şey hâsıl olur. (O meseleyle alâkadâr değil, sesleri)

REİS — Söz almaksızın söylemeyiniz. Meseleyle alâkadar müzakere cereyan etmektedir. Usulü müzakere ihlâl edilmiş değildir. Ve müzakere Heyeti Celilenizin kararıyla oluyor.

RAGİB B. (Kütahya) — Cereyan eden müzakerenin murakabe heyetlerine dair kanunla alâkası vardır.

DAHİLİYE VEKİLİ ALİ FETHİ B. — Eğer maksat uzunuzadıya münakaşata girişmek ve bu bapta mesuliyetleri birbirimize atıf ve isnadetmekten ibaretse bu hususa dair müzakere açalım.

Emvali metrukenin uğradığı zayıttan şikâyet olunuyor, bu hususta Dahiliye Vekili ne yapmıştır?, deniyor. Mezuniyetten yeni teşrif buyuran Ali Şükrü Bey refikimiz derhal bu fırsattan istifade ederek Dahiliye Vekiline hücum etti.

HAKKI HAMİ B. (Sinob) — Vazifesini yaptı efendim.

DAHİLİYE VEKİLİ ALİ FETHİ B. (Devamla) — Herkes vazifesini kendi takdir ettiği gibi yapar. Ben de vazifemi yapıyorum, cevabımı veriyorum. Rica ederim sözümü kesmeyiniz. Efendim kendileri mezun olduğu için tabii bundan evvelki müzakerattan, münakaşattan haberdar değildiler. Memaliki müstahlasa düşmandan istirdadedildikten sonra daha bendeniz Ankara'ya avdet etmezden evvel Meclisi Âlinize birtakım kanunlar teklif edilmiştir. Ahval, fevkalâde bir şekil almıştır. Bu fevkalâde şekle karşı tedabiri fevkalâde ittihaz olunmuştu. Mecliste uzunboylu müzakere cereyan ettikten sonra İstiklâl Mahkemesi gönderilmesi her nasılsa mümkün olamamıştır. Ondan sonra Ragıb Bey biraderimiz dairei intihabiyesinden avdet ettiler. Ve burada gayet hararetle ve heyecanlı bir beyanda bulundular ve bunun üzerine aynı bugünkü hararetle celse gibi münakaşa açıldı ve Meclis üç encümeden mürekkep bir Encümeni Mahsus vücuda getirdi, bu Encümeni Mahsus üç dört gün Hükümetin teklif ettiği kavanin lâyhasını tetkik etti, biz de encümende ispatı vücudettik. Tekrar Meclisi Âliye geldi ve bunlardan bir tanesi ki, menhubat komisyonlarına aittir, Meclisten çıkmış bir haldedir ve diğerlerinin çıkması da bir an evvel lâzımdır, bu hepimizin şikâyet ettiği derde yegâne deva olacaktır.

Efendiler eğer maksat, Hükümete kusur bulmak ise ona karşı biz de kendi esbabı müdafaa-

mızı ileri sürebiliriz, fakat zannediyorum, yine vakit geçecektir ve Meclisin vakiti zayi olacaktır. Bu vakitleri asıl maksada hasretmek için bir an evvel Meclisin ruznamesinde bulunan bu kanunları çıkarmak istiyoruz. Yok, eğer münakaşa edecek olursak o vakit bir şey diyemem.

NUSRAT Ef. (Erzurum) — İstiklâl mahkemelerini Adliye Encümeni teklif etmiştir. Hükümet teklif etmemiştir. Hükümet bir ilki kanun teklif etmiş ve birçok münakaşa edilmiştir. Fakat başka bir şekilde Heyeti Vekile vazifesini ifa edememiştir, bu vazifeyi takibetmemiştir. Ordu İzmir'e girdikten sonra Hükümet ne gibi tedbir ittihaz etmiştir. Ve ne yolda hareket etmiştir ve buna dair Meclisi Âliye ne yolda malûmat vermiştir ve Mecliste kanaat hâsıl olmuş mu, olmamış mı? Buna dair lütfen beyanatta bulununuz.

DAHİLİYE VEKİLİ ALİ FETHİ B. — Buyurduğunuz veçhile İstiklâl mahkemelerini Adliye Encümeni teklif etti. Ve bu hususta Hükümetin Adliye Encümeniyle zerre kadar ihtilâfi yoktur. Fakat bu mahkemeler hakkındaki kanun Meclise gelmiş ve Meclisten çıkmamıştır. Bendeniz de bu ciheti izah etmek istedim. Mevzuubahis mesele emvali metruke meselesidir. Kanunu mahsus var, bu kanun mucibince emvali metruke Maliye Vekâletinin murakabesi ve emri altında olan komisyonlar tarafından idare olunacaktır.

Buna Dahiliye Vekâletinin hiçbir suretle müdahaleye hakkı yoktur. Bu husustaki beyanatı Dahiliye Vekâletine teveih edeceğinize vekâleti aidesine tevcih ediniz. İşte Maliye Vekili Bey arkadaşımız oralarda uzunuzadıya dolaşmış, gezmiş ve tedabirini almış ve Meclise arz için fırsata intizar ediyor. Binaenaleyh ahval bu vaziyette iken Dahiliye Vekili ne yaptı? Demek bilmem, ne dereceye kadar doğrudur.

MUSTAFA SABRİ Ef. (Siird) — İzmir Valisi, gerek nefsi İzmir'de ve gerek İzmir mülhakkakında vâkı olan yolsuzluklara ait tedabir ittihazı için makamı âlinizden, vekâleti celilenizden bazı evamir telâkki etmek istemiş, fakat siz buna cevap vermemişsiniz.

DAHİLİYE VEKİLİ ALİ FETHİ B. — Bu hususta biraz daha sarahaten söylemenizi rica ederim.

MUSTAFA SABRİ Ef. (Siird) — Buna dair şimdiye kadar hiçbir gûna tedabir yoktur. Ne polisler gelmiş, ne memurlar gelmiştir, kendi umuru idaresine vâkı olan müdahaleden Makamı Vekâ-

letlerini haberdar etmiş, fakat siz bu hususta hiçbir teşebbüsatta bulunmamışsınız.

DAHİLİYE VEKİLİ ALİ FETHİ B. (İstanbul) — Zatiâlinizin valiyle görüştüğünüz zamanı bilmiyorum.

MUSTAFA SABRİ Ef. (Siird) — Ordu İzmir'e girdikten on beş, yirmi gün sonra.

DAHİLİYE VEKİLİ ALİ FETHİ B. (İstanbul) — On beş, yirmi gün sonra ise evet. O vakit henüz yoktu. Fakat şimdiye kadar her halde gitmiştir. Buyurduğunuz hır noktaya temas etmek istiyorum. İdarei mülkiyenin, mesuliyetlerin yedinde bulunmamasına itiraz ediliyor. Düşmandan kurtarılan bir yer öteden beri mıntakai harb addolunur. Ordunun bulunduğu yerde - Ordu kendisinin bulunduğu mıntakayı muhafaza etmek için - bâzı hususta doğrudan doğruya oraları mıntakai harb addetmiştir. Binaenaleyh, bizim bu hususta itiraz etmeye hakkımız yoktur. Mıntakai harb denilen mıntakalar bertaraf edildikten sonra idarei mülkiye bütün mesuliyeti üzerine alacaktır ve bileümle kavanini tatbik edecektir.

ALİ ŞÜKRÜ B. (Trabzon) — Dahiliye Vekili Beyefendi Hazretleri bendeniz burada bulunmadığım esnada bâzı müzakeratın cereyan etmiş olduğunu söylüyorlar. Bendeniz bunu kabul etmem.

DAHİLİYE VEKİLİ ALİ FETHİ B. (İstanbul) — Efendim, sual mi soruyorlar? Yoksa nutuk mu iradediyorlar?

ALİ ŞÜKRÜ B. (Trabzon) — Sonra fırsatın istifade sözünü sarf ettiler. Onu da kendilerine reddetmek mecburiyetindeyim. Ben vazifemi ifa ediyorum. Sonra sualimi soracağım. Efendim, emvali metruke komisyonlar tarafından idare edilir, bu da Maliye Vekâletine aittir, buyurdular. Bu pek doğrudur. Bunların tevzi ve taksimi her ne ise bu menhubat komisleriyle yapılıyor, bu da ayrı bir meseledir. Bendenizin Dahiliye Vekili Beyefendiden sorduğum, zaten kendisinin de bizzat Ankara'ya teşrifleri zannedersem bir ay olmuştur, orta yerde bırakılmış olan mallar; şu milletin malları olduğunu bildikleri halde rica ederim, ne gibi bir tedabir ittihaz buyurmuşlardır? Hiçbir şey yapmışlar mı, yapmamışlar mı? Bunu söyleyecekler zannediyorum, buna cevap versinler.

DAHİLİYE VEKİLİ ALİ FETHİ B. (İstan-

bul) — Bu suiistimalâtın men'i için mevcud olan kavanin aynen tatbik olunmakta ve derhal bunların mütecasirleri mahkemelere tevdi olunmaktadır ve birçok yerlerde de tevdi olunmuştur. Fakat iş o kadar büyüktür, o kadar büyüktür ki; bu gibi tedabiri âdiye ile bu işin önüne geçmek gayrikabildir. Mesele bundan ibarettir. Yoksa hırsızlar; «İstedığı malı alıp, istediği yere götürüyor. Ve Hükümet buna katiyen elini sokmuyor.» sözünü nereden istihraç buyurdunuz, rica ederim? Bittabi kavanin her yerde caridir. Hırsızlık edenler hakkında lâzımgelen takibat yapılmakta ve onlar mahkemelere tevdi olunmaktadır.

SALÂHADDİN B. (Mersin) — Müsaade buyurur musunuz efendim? - Buyurduğunuz bir ibarede - Sulhün akdine kadar ordu mıntakasını teşkil eden mahallerde emniyet ve asayişten dolayı Dahiliye Vekâleti mesuliyeti üzerine alamaz yollu bir netice çıkardım. Bu, böyle midir? Yani Dahiliye bu mesailin mesuliyetini üzerine almıyor mu?

DAHİLİYE VEKİLİ ALİ FETHİ B. (İstanbul) — Arz edeyim. İfadatımdan yanlış bir mâna çıkmış ise affınızı rica ederim. Ordunun kendi bulunduğu mıntaka, dâhilinde o mıntakaya girecek, çıkacak olan eşhası nazarı dikkatten geçirmesi kendi selâmet ve emniyeti noktai nazarına mâtuftur. Mesele bundan ibarettir. Yoksa asayiş, Dahiliye, Vekâletine ait bir meseledir.

SALÂHADDİN B. (Mersin) — İzmir'de cereyan eden ahval her halde büyük bir ticaretgâh bir mahal olmak itibariyle birçok tedabiri mahsusa istilzam edebilir. Emniyet meselesi, meselâ, malî, idari, inzıbatı birtakım tedabir lâzımdır. Bu hususta Dahiliye Vekâletince fevkalâde bir tedbir yapılmış mıdır? Yani sair vilâyattan müstesna olarak bu ahvalin ehemmiyetine binaen orası için bir tedbiri hususi alınmış mıdır? Yoksa alınmamış mıdır? Sorduğum budur.

DAHİLİYE VEKİLİ ALİ FETHİ B. — Efendim İzmir'in büyük bir ticaretgâh ve gayet mühim bir merkez olması itibariyle malî mesail noktai nazarından tedabir almak lâzımgelirse tedabiri zannedersem Dahiliye Vekâletinin değil, İktisat Vekâletinin alması lâzımgelir.

SALÂHADDİN B. — İnzıbat itibariyle?

FETHİ B. (Devamla) — İnzibat itibariyle yapacağımız şey de Meclisi Âlinizin bize bahsettiği zabıta kanunlarını orada tatbik etmekten ibarettir. Yani teşkilât ve kadro mucibince zatı-âliniz de Muvazenei Maliye Encümeninde bulunmak itibariyle pekâlâ bilirsiniz ki bize vermiş olduğunuz kadro mucibince jandarma ve polisi orada istihdam etmekten ibarettir.

SALÂHADDİN B. (Mersin) — Bendeniz bu ifadeyi gayrikâfi görüyorum; oradaki ahvalin, ahvali âdiye gibi, cereyan ettiği anlaşılıyor. Söz isterim, izah edeceğim Reis Bey.

MAZHAR MÜFİD B. (Hakkâri) — Efendim birçok arkadaşlar memaliki müstahlasada maatteessüf vukua gelen hırsızlıklardan ve suiistimler ve saireden bahis buyurdular. Bittabi bu söylenen sözlerden bütün arkadaşların heyecana gelmesi ve bundan müteessir olması umuru tabiiyedir. Fakat demin de arz ettiğim vehile bu bahsolunan mevad, emvali metruke mesaili yalnız bizim söylemekliğimizle bir neticeye iktiran etmiyor. Bu birbirimizle hasbihal kabilinden oluyor. Binaenaleyh bendeniz bu meseleyi Nizamnameye uydurmak ve ruznameye ithal edebilmek için bir sual takriri verdim ve sual takririnde dedim ki: «Kıraet olunan bir mektupta suiistimalden ve hırsızlıklardan ve birçok fanalıklardan bahsolunuyor. Bunlara Maliye Vekili cevap versin» Biz bu cevabı tehir ettik. Bu fenalığa cevap verecek olan Vekili mesulünü dinlemiyoruz. Bu fenalık var, bu hırsızlık var, filân var, falan var.. Fakat; ortada başlıca zikredilen bir madde de yok! Hırsızlık olmuş ve çalmışlar, rica ederim çıksın buraya Maliye Vekili; soracağımız sualleri soralım ve cevaplarını versin, rica ederim, bir mesul lisandan cevap bekliyelim.

HÜSEYİN HÜSNÜ Ef. (İsparta) — Reis Bey hakkım bakidir, Maliye Vekilinin izahatından sonra söyleyeceğim.

Dr. ABİDİN B. (Lâzistan) — Ben de Maliye Vekilinin izahatından sonra söyleyeceğim.

ABDÜLKADİR KEMALİ B. (Kastamonu) — Eskişehir'den İzmir denizleri sahillerine kadar devam eden ve bütün dünyada misli sebkat etmiyen bir zaferin altında efendiler, bugün bir harabeler ve içinde göz yaşları, feryatlar, eninler, yokluklar mevcuttur. Bir tarafta büyük bir zafer, diğer tarafta büyük bir felâket, bunun

halli; Ragıb Bey biraderimizin dairei intihabiyelelerinden avdetinde söylediği acı sözlerden hemen iki dakika sonra başhyan heyecanın müspet bir neticeye iktiranı şeklinde olması lâzımgelirken maalesef hâlâ devam ediyor, gidiyor. Bunun sebebi bence malûmdur. Gayet basittir. Bu ne Dahiliye meselesi, ne Maliye meselesi ve ne de Heyeti Vükelâ meselesidir. Bu doğrudan doğruya inkılâbın doğurduğu bir meseledir. İnkılâpta tek bir gayemiz vardır. O da huzur ve saadeti umumiyedir. Efendiler, bu huzur ve saadeti umumiye için dökülen kanlar, akıtılan göz yaşları hep bunun için idi. Fakat başka milletlerin tarihine nazaran maalesef düşmanımız olan İngilizlerden - misal olarak söyleyeceğim - esasata hukukiye itibariyle, teşkilâtı umumiyei Devlet itibariyle dört asır gerideyiz. Dört yüz sene sonra yeni adım atıyoruz. Efendiler! Meclisi Âlinizden büyük samimiyetlerle ve pek ulvi hislerle çıkan kanunlar vardır ki, burada istasyon binalarına çarparak kırılmıştır. Daha ileri gidememiştir. Efendiler! Misal mi istersiniz?

İşte Baltalık Kanunu! Memleketin hiçbir tarafında tatbik edilemiyor. Bu idarei umumiye bizim için ölmez bir meseledir. Yunanlılardan daha şiddetli bir meseledir. Bu ilân ettiğimiz esasata muvafık adımı atmamız meselesidir. Hükümet kurmak için adımımızı açmak mecburiyetindeyiz. Çünkü çok geç kalıyoruz. Memleket bizim mesaimizden ve kendi mesaisinden bir netice görmüyor. Bakınız memleketteki teşkilâtı umumiyei Devlete. Efendiler! Jandarma teşkilâtı, asayiş ihlâl eden yegâne kuvvet jandarmadır. (Pek doğru sesleri) Yolları yapmakla mükellef Nafia Vekâleti teşkilâtı, bütçesine bir milyon lira koyduğumuz Nafia Vekâleti 750 bin lirasını memurlarına vermek suretiyle heder ediyor. Ve maalesef bunu devam ettirip gidiyor. İki yüz bin lira ile de köprülerin altından geçmek suretiyle neticesini alıyor. Bütün teşkilâtı Devlet bundan ibarettir. Ve bu vaziyettedir. İstediginizi yapın. Bizde öyle haleti ruhiye var ki, eskiliklere katiyen sarılmışız. Efendiler! Eğer biz memlekette mevcut felâketi idariyeyi Yunan işgali şeklinde görerek tedabir almazsak zaferimizi sifıra indirmiş oluruz. Orada birçok teşebbüsler vardır. Bilmediğimden söylemiyorum. Bu teşebbüsler karşısında zaferimiz çabuk sifıra iner. Bugün memleketin istihlâs edilen yerleri-

ne kurtarılmış diyebilmek için insanın vicdanen, ruhan, kalben ve göz itibariyle kör olması lâzımgelir. Ben Eskişehir'in yıkık yerlerinde dolaştığım zaman Ragıb Beyi her taş dibinde feryadediyor gördüm. Buna mukabil Hükümetin mutatasarrufına, en küçük memurlarına varıncaya kadar hepsi eski tarzda uyusukluklar içerisinde hiçbir şeye kaadir olmıyan insanlardı.

ÖMER LÜTFİ B. (Karahisarı Sahib) — Öy-leleri intihabediliyor.

ABDÜLKADİR KEMALİ B. (Devamla) — Ömer Lâtfi Beyin öy-leleri tâyin ediliyor sözünü şahsım itibariyle reddedeceğim. Çünkü baştan aşağı böyleyiz, kimi getirecek Dahiliye Vekili? İstanbul'dan memur almak bunların hepsi ayrı, ayrı meselelerdir. Bence Dahiliye Vekili meselesi değildir. Doğrudan doğruya fevkalâde vaziyet karşısında bulunduğumuzu göz önüne getirerek fenalıkların önüne geçmeye çalışmalıyız. Yoksa göz yaşları memaliki mevcudedede dahi devam edip gidiyor ve bu idaresizliğin günahı filân ve falan için değildir. Bizim tarihimize aittir. Bunu Allah rızası için inkâr etmiyelim. Binaenaleyh bizim iki cephemiz vardır. Osmanlı Devletinin vaziyetini tarih noktai nazarından tetkik edecek olursak böyle görürüz, eedadımız müdafaa mevkiinde bulunmuşlar, tecavüz mevkiinde bulunmuşlar ve Viyana surlarına kadar gitmişlerdir. Bugünkü şehamete benzer çok şehametler göstermişler ve tarihi, muzafferiyetle doldurmuşlar, fakat, maalesef idarei umumiyede fena bir çehre arz edegelmişlerdir. Biz de aynı çehreyi arz ediyoruz. Bunu inkâr etmek, tarihi inkâr etmek demektir. Biz bugün teferrüatı umurdan addettiğimiz hususatı terk edip zafer kadar şanlı, zafer kadar ruh-lara şeref verecek, mâneviyatı artıracak bir idare tesisi için günlerimizi ve gecelerimizi birbirine katmak mecburiyetindeyiz. Eğer âni tedbir ittihaz etmek istiyorsanız Dahiliye Vekili Beyin buyrudukları gibi menhubat komisyonları Kanununu ve ona benzer bir, iki kanun vardır, onları yaparsınız. Fakat; onlardan bence hiçbir netice, tevellüdetmez. Ve bunlardan sarfınazar etmek mecburiyetini hissetmeliyiz. Memlekette zafer kadar kuvvetli bir idare tesis etmek lâzımgelirse onu yapmalıyız. Efendiler! Bugün memaliki müstahlasla dediğimiz yerlerde rica ederim, Reji Dairesi var mıdır, yok mudur? Orada ahali tütün ekmişler. Kaçak tütün ekmenin cezası diğer mem-

leketlerdeki ahali kadar ve belki onlardan daha ziyade oradaki halktan alınmıştır. Binaenaleyh; gayrimesgul olan memleketlerdeki ahali kadar ve belki onlardan daha ziyade jandarma teşkilâtı vardır. Meselâ 1335 ve 1336 senelerinde Adana ahali Adana'da bulunmadıkları halde o senenin Kaldırım parasını Hükümeti Milliyemiz kendilerinden almaktadır. Efendiler tabii aynı şey düşmandan yeni kurtarılmış ve bugün elinden tutulması lâzımgelen biçareler hakkında da tatbik edilecektir. Biz buradan İstiklâl mahkemesi göndermekle ve Menhubat veya diğer komisyonları göndermekle işi halletmiş olacağız. Biraz evvel söylediğim veçhile 400 senelik adım atıyoruz, ilân ettiğimiz veçhile devre göre biz bugün dört yüz adım gerideyiz. Hakikatte fiiliyat itibariyle 400 sene gerideyiz. Bu böyledir. (O halde ne yapalım sadaları) Her hususatı bırakalım. Esaslı olarak ne yapacaksak onu düşünelim, yapalım. Meselâ jandarma teşkilâtı efendiler! Memlekette jandarma nerede varsa şekavet oradadır.

SALÂHADDİN B. (Mersin) — Evvelâ Hükümetin Reisini oturtalım yerine.

ABDÜLKADİR KEMALİ B. (Devamla) — Efendiler memleketin neresinden jandarmayı kaldırırsak oraya asayiş girer, kanaatimi söylüyorum. Bu memleketin neresinde şekavet varsa, neresinde asayişsizlik varsa jandarma teşkilâtından ileri gelmiştir. İspat için size mesaili katîye söylerim efendiler. (Gürütüler)

İSMAIL ŞÜKRÜ Ef. (Karahisarı Sahib) — Adliye hakkında hiç sözünüz yok mu?

REİS — Niçin söylüyorsunuz efendim? Sözünüz yok.

ABDÜLKADİR KEMALİ B. (Devamla) — Eğer birer, birer mesail sorarsanız bu mesaili tesbit etmişimdir, söyleyebilirim. Diyoruz ki; Hükümetin teklif ettiği Menhubat ve diğer kanunları bir an evvel çıkaralım ve söz söylemekten vazgeçelim. Fakat, efendiler Yunan işgalinden daha ziyade fena olan suidareimiz vardır. Bütün ruznamemizde her gün ve her dakika konuşarak halletmek mecburiyetindeyiz. Yoksa mukaddes zafere iki paralık hükmü yoktur.

4. — *Halifei Müslimin Abdülmecid Hazretlerinden mevрут telgraf*

REİS — Efendim bir telgraf vardır. Kıraat edeceğiz. Halifei Müslimin hadimülharmeynüs-

şerifeyn Abdülmecid Hazretlerindedir. (Kaimen dinliyelim sadaları) Efendim müsaade bu yurun. (Reye koyun sesleri) Efendim arkadaşların bir kısmı kaimen dinliyelim diyorlar. (Hacet yok sesleri) Bu teklifi kabul edenler lütfen ellerini kaldırırlar.

LÜTFİ B. (Malatya) — Efendim 400 milyon Müslümanın namına gelen telgrafi kaimen istimâ edelim, teklif ediyorum.

REİS — Efendim anlaşılıyor. Rica ederim arkadaşlarımızın bir kısmı Halife Hazretlerinden gelen telgrafi kaimen istimâ edelim diyorlar.

ALİ ŞÜKRÜ B. (Trabzon) — Müslümanız. Halifeye her suretle bağlıyız, merbutuz. (Gürültüler)

REİS — Kaimen kiraati kabul edenler lütfen el kaldırsın... Efendim, kaimen kabul etmeyenler lütfen el kaldırırlar... Efendim altmış iki arkadaş kaimen, otuz iki arkadaş kaiden okunması için el kaldırmıştır. (Ekseriyet yok sadaları) İbar olabilmek için mevcudun nısfının bir fazla ekseriyeti olmak lâzımdır. Mevcudun bir ekseriyeti olmadıkça ibar edemeyiz. (Gürültüler)

Tâyini esamiyle reye koymaya mecburum.

NECİB B. (Ertuğrul) — Efendim oturmak hürmetsizlik diyorlar. Öyle değil hem oturur, hem dinlerim. Hiç yoktan mesele çıkarmıyalım.

LÜTFİ B. (Malatya) — Öyle değil, teamül var, ehemmiyeti var.

NECİB B. (Ertuğrul) — Bence mesele yoktur.

MUSTAFA HİLMİ Ef. (Niğde) — Efendim müsaade buyurunuz, anlaşılınsın okunacak telgraf Halife Müslimin Hazretlerinden gelen bir telgraftır. Cenabı Hak'tan münzel olan Kuranı Mübini oturup dinlemek mütat iken, bu telgraf ondan daha muazzam ve daha mükerrem midir? Rica ederim (Alkışlar) (Bravo sadaları)

İSMAIL ŞÜKRÜ Ef. (Karahisarı Sahib) — arkadaşlar Makamı Riyasetten kiraat edileceği...

SALÂHADDİN B. (Mersin) — Buna cevap verilecek. Kuran ile mukayese edilemez, bu ayıptır.

REİS — Efendim bu telgrafın hiyni kiraatin-

de arkadaşların bir kısmı ayağa kalkılmasını istiyorlar, bir kısmı istemiyorlar. Bu hususta ekseriyetin kararı lâzımdır. Bu meseleyi reye vaz'ettiğimde 62 zat ayakta istimâ edilmesini, 30 zat da aksini kabul ediyor. Ben ne yapayım? Binaenaleyh bu meseleyi tâyini esamiyle reye koyacağım.

İBRAHİM SÜREYYA B. (Saruhan) — Telgrafın okunması asıldır. Ayakta mı, yoksa oturarak mı olsun? O ferî'dir.

İSMAIL ŞÜKRÜ Ef. (Karahisarı Sahib) — Arkadaşlar, bu mesele mucibi münakâşe değildir. İstirham ederim dinleyiniz. Tabiidir ki Halife hazır Abdülmecid Hazretleri, hepimizin de mahbubu kulûbudur. Bunu, siz intihabettiniz. Yalnız bu telgrafın kiraatinde, mesarım olarak tâzimen kalkmağınız lâzımdır. Çünkü Meclisi Âlinize ilk telgrafıdır. Bakınız efendim, sizin o makama yükselttiğiniz bir Halifenin, Şûrayı Ümmetin ilk olarak intihabettiği Halifenin ilk telgrafi okunurken, bendenizin kanaatimi sorarsanız; kaimen istimâ edilmesi daha muvafıktır. (Alkışlar) Arkadaşlarım kaimen dinlemeleri mecburiyetini söylemiyorum. Bu; hürmeten yapılsın.

RASİH Ef. (Antalya) — Hoca Efendi, bu telgrafi kaimen istimâ etmeğimizin icabettiğini söylüyor. Efendi Hazretlerine Peygamberi Zişanın «Lâtekumû» Hadisi Şerifini hatırlatıyorum. Evvelce de buyurulduğu gibi Kuran da okunurken oturularak dinleniyor..

HACI TEVFİK Ef. (Kângırı) — Hora Efendi Hazretleri bu meseleyi şer'an teşrih etmek istemedi.

REİS — Söz yok efendim. (Devam sesleri.)

RASİH Ef. (Antalya) — İnsanlara taubüt Kanunu yoktur, şeriatımızda yoktur. (Bravo sesleri.)

REİS — Herkes reyini izharda serbestir. Tâyini esami takriri de var. Bu eiheti tâyini esamiyle reye vaz'ediyorum.

MAZHAR MUFİD B. (Hakkâri) — İstiyen kalkar, istemiyen kalkmaz efendim.

REİS — Ayağa kalkmasını kabul edenler beyaz, etmeyenler kırmızı rey vereceklerdir. Reylerinizi istimal ediniz. (Âra toplandı.)

REİS — Efendim neticeî ârayı arz ediyorum. 134 âza reye iştiark etmiş (Nısap yok sesleri) Evet nısap yok.

SALÂHADDİN B. (Mersin) — Karar degildir bu...

ÖMER LÜTFİ B. (Amasya) — Bu, müzafere degildir. Nısaba lüzum yoktur.

REİS — 84 kabul, 41 ret, 9 müstenkif var. Nısap yoktur. On dakika istirahat.

Hitamı celse; saat : 4,5

(Ekseriyet hâsıl olmadığından İkinci Celse açılmamıştır.)

İçtimai âti ruznamesi

1. — Zaptı sabık hulâsası

2. — Evrakı varide

Hariciye Vekâleti bütçesinin muhtelif füsü ve mevaddına zam ıerası hakkındaki Heyeti Vekileden mevрут lâyihai kanuniye

Türk, Afgan Muahedenamesinin imzası mevasimi hakkında Hariciye Vekâleti tezkeresi

Erzurum Mebusu Necati Beyin, İntihabı mebusan Kanununun tadiline dair teklifi

Memurin Muhakemat Heyeti için intihap ıerasına dair tezkeresi

Hilâfet tebrik telgrafları

Uzunköprü ve İnoz'dan teşekkür telgrafları

Antalya Belediye Reisi Âkif Beye ait İstida Encümeni mazbatasının tercihan müzakeresi hakkında Gazianteb Mebusu Yasin Beyin takriri

Amasya İstiklâl Mahkemesi âzaları hakkında Niğde Mebusu Hilmi Efendinin takriri

Müzakeratı sulhiye ve siyaseti hariciye hakkında Hükümetin Meclisi tenvir etmesine dair Aydın Mebusu Esad Efendiyle refikinin takriri

Encümen intihabatına dair tezkereler

İktisat Vekâleti bütçesine tahsisatı munzama ilâvesine dair Heyeti Vekileden mevрут lâyihai kanuniye

Otuz üç milyon lira avans itasına dair kanun lâyihası

Tiflis'te münakit Posta Mukavelenamesinin şimdiden temini meriyetine dair tezkeresi

İkinci defa reye vaz'olunacak mevad

Halifei Müslimîn Hadimülharemeynüşşerifeyn Hazretlerinden mevрут telgraf ve Beyannamei Hilafetpenahinin şekli kıraati

İstanbul'a giden Heyetin harcırahları hakkındaki Divanı Riyaset kararı

Mazbatalar

Elviyei Selase'deki mirî ormanların süreti idaresi hakkındaki teklife dair Dahiliye Encümeni mazbatası

Aahzi Asker Şube Reisi. Ömer Lûtfi Efendinin cezasının affı hakkındaki lâyihai kanuniyenin tasdikine dair Adliye Encümeni mazbatası

Amasya Müddeiumumisi Süleyman Efendinin bakıyei müddeti ceaziyesinin affı hakkındaki Adliye Encümeni mazbatası

Yüzbaşı Halim Efendinin Af Kanunundan istifade edeceğine dair Adliye Encümeni mazbatası

Baytar Müfettişi Kasım Efendinin Af Kanunundan istifade edeceğine dair Adliye Encümeni mazbatası

Jandarma Yüzbaşı Nuri Efendi hakkında Adliye Encümeni mazbatası

Karabet ile rüfekası hakkındaki hükmün ref'ine dair Adliye Encümeni mazbatası

İstanbul müessesat ve devairi saire maas ve masarifatı ve varidatın sureti cibayeti hakkındaki tekliflerine dair Muvazenei Maliye Encümeni mazbatası

Tiflis'te akdolunan mukavelâtı muhtelifeye dair Hariciye Encümeni mazbatası

İntihabat

Memurin Muhakemat Heyeti

Bugün müzakere edilen mevad
Nevahi Kanunu

